

**T. C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BAĞIMSIZ DENETİMDE HATA VE HİLELERİN ADLİ
MUHASEBE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Seda DEMİR**

**Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Alev Dilek AYDIN**

İstanbul – 2015

**T. C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BAĞIMSIZ DENETİMDE HATA VE HİLELERİN ADLİ
MUHASEBE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Seda DEMİR**

**Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Alev Dilek AYDIN**

İstanbul – 2015

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....^{İLETİME}.....Anabilim/Anasanat Dalı ^{MURAHİRE VE DENETİM}..... Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi .....^{DEFA}.....^{DEMİR}..... tarafından hazırlanan
“.....^{BAŞIMIZ DENETİMDE HATA VE MİLELİN AOLI MURAHİRE}.....
.....^{AKADİMLERİ PERSERENİLMEDİ}.....”
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 12.10.2015

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: ^{Yrd. Doç. Dr. Alex. Dilak Aydın}
Danışman: ^{Halk}.....Üniv. ^{İletme}.....ASD/ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: ^{Yrd. Doç. Dr. Ahmet Özcan}
^{Adana Bilim ve Teknoloji}.....Üniv. ^{İletme}.....ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: ^{Yrd. Doç. Dr. Seyma Salıhan Çender}
^{Halk}.....Üniv. ^{İletme}.....ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: .....
.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi: .....
.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın gerçekleşmesinde katkılarıyla beni yönlendiren, çalışma süresince her türlü destek ve yardımı esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Alev Dilek Aydın` a,

Tez çalışmamın her aşamasında emeği geçen tüm öğretim görevlisi hocalarıma,

Beni muhasebe mesleğine yönlendiren, hayatım boyunca bana destek ve örnek olan annem Sevinç Demir` e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İstanbul,2015

Seda DEMİR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. MUHASEBE KAVRAMI VE BAĞIMSIZ DENETİM	4
1.1. Muhasebe Kavramı	4
1.2. Bilanço	6
1.3. Gelir Tablosu	8
1.4. Nakit Akım Tabloları.....	9
1.5. Öz sermaye Değişim Tablosu	10
1.6. Bağımsız Denetim Kavramı	11
İKİNCİ BÖLÜM.....	12
2. MUHASEBE HATALARI	12
2.1. Hata Kavramı ve Muhasebede Hata	12
2.1.1. Muhasebede Yapılan Hata Türleri	13
2.1.1.1. Kayıt Hataları.....	13
2.1.1.2. Unutma ve Tekrarlanma Hataları	16
2.1.1.3. Nakil Hataları.....	16
2.1.1.4. Bilanço Hataları	17
2.1.1.5. Telafi Edici Hatalar.....	18
2.2. Muhasebe Hatalarının Sebepleri.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	19
3. MUHASEBE HİLELERİ.....	19
3.1. Hile Kavramı ve Muhasebede Hile.....	19
3.2. Muhasebede Hile Türleri	21
3.2.1. Kasti Hatalar.....	21
3.2.2. Kayıt Dışı İşlemler	22
3.2.3. Zamanından Önce ve ya Sonra Kayıtlar	23
3.2.4. Uydurma Hesaplar ve Belge Sahtekârlığı.....	23
3.2.5. Bilanço Maskelenmesi	26
3.2.6. Yanıltıcı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması	28
3.2.7. Tahrip Edilmiş Belge ve Defter Düzenlemesi İle Kullanılması.....	30
3.2.8. Bilgisayar Hileleri	30
3.3. İşletmelerde Yapılan Hileler.....	31
3.3.2. Yönetim Hileleri.....	34
3.3.3. Mali Tablolar Üzerinde Yapılan Hileler	36
3.4. Muhasebe Hilelerinin Sebepleri	36
3.4.1. Alış Hileleri	37
3.4.2. Hâsılâtın Kaydedilmesi ve Satış hileleri	37
3.4.3. İşletme Giderlerini Yükseltme	40
3.4.4. Özel Giderleri İşletmeye Aktarma	40
3.4.5. Arızı Giderleri Gizleme.....	40
3.5. Türkiye ve Dünyada Muhasebe Hile Skandalları	41
3.6. Muhasebe Hilelerinin Ekonomiye Etkileri	47
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	48
4. ADLİ MUHASEBE	48
4.1. Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Kavramı	48
4.2. Adli Muhasebecilik Mesleğinin Tarihsel Gelişimi.....	50
4.3. Adli Muhasebeci Meslek Mensubu Nitelikleri.....	52
4.4. Türkiye' de Adli Muhasebecilik Mesleği.....	54
4.5. Adli Muhasebecilik Mesleğinin Ortaya Çıkma Sebepleri.....	56
4.5.1. Etik Dışı Davranışlar	57

4.5.2. Muhasebe Öğretisinin Yetersizliği.....	57
4.5.3. Bilirkişilerin Odaklanma Noktalarındaki Farklılıklar	58
4.5.4. Bilirkişi Müessesinin Yetersizliği	58
4.5.5. Hukuk Fakültelerinde Verilen Mali Eğitimin Yetersizliği.....	59
4.5.6. Hata ve Hilelerin Ortaya Çıkarılmasındaki Güçlük	59
4.6. Adli Muhasebeciliğin Mesleki Faaliyetleri	60
4.6.1. Adli Muhasebeciliğin Hile Denetçiliği veya Araştırmacı Muhasebecilik Faaliyeti	61
4.6.2. Dava Desteği	64
4.6.3. Uzman Şahitlik.....	66
4.7. Adli Muhasebecilik Mesleğinin Kapsamı	67
4.8. Adli Muhasebecilik İlkeleri	68
4.8.1. Genel İlkeler	68
4.8.2. Bulguların Elde Edilmesi İle İlgili İlkeler.....	69
4.8.3. Bulguların Değerlendirilmesi İle İlgili İlkeler	70
4.9. Adli Muhasebe Uygulamalarında Hile, Yolsuzluk ve Suiistimal Denetimi	70
4.10. Adli Muhasebenin Faaliyet Alanları ve Bağımsız Denetimle İlişkisi	71
4.10.1. Adli muhasebeciliğin ilişkili olduğu bilimler	73
4.10.1.1. Genel Muhasebe ve Denetim.....	73
4.10.1.2. Finans.....	74
4.10.1.3. Ticaret, Ceza ve Borçlar Hukuku	75
4.10.1.4. Kriminoloji	75
4.10.1.5. Psikoloji	76
4.10.1.6. Grafoloji.....	77
4.10.2. Yeni Türk Ticaret Kanununun Bağımsız Denetim Konusuna ve Adli Muhasebeye Getirdiği Yenilikler	77
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	80
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ	93

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AICPA	: Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
ACFE	: Amerika Hile Araştırmacıları Birliği
AÖF	: Açık Öğretim Fakültesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BDS	: Bağımsız Denetim Standartları
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
FASB	: Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
GKGDS	: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İSMMM	: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Odası
KDV	: Katma Değer Vergisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MÖ	: Milattan Önce
SEC	: Securities And Exchange Commission (Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu)
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik

SOX	: Sarbanes Oxley Yasası
SPBDYK	: Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetimle Yetkili Kuruluş
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMS 8	: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar
TMS 18	: Hasılat Standardı
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YMM	: Yeminli Mali Müşavirlik
YTTK	: Yeni Türk Ticaret Kanunu

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Seda DEMİR
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Muhasebe Ve Denetim
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Alev Dilek AYDIN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2015

BAĞIMSIZ DENETİMDE HATA VE HİLELERİN ADLİ MUHASEBE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Bu çalışma muhasebe işlemlerinde oluşan hata ve hilelerin adli muhasebe yönünden değerlendirilmesi amacı ile yapılmıştır. İnsan faktörünün olduğu her yerde hata ve hilenin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Kurumların muhasebe işlemlerinde meydana gelen hatalar unutkanlık, dikkat ve bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Hile ise, bir takım çıkarlar yönünde hareket edilmesi ile birilerini yanıltacak tutumda bulunmak demektir. Muhasebe alanı uygulanan hilelerden çok fazla etkilenmektedir. Muhasebe hilelerinin en büyük etkisi, devletin en mühim gelir kaynaklarından olan vergiyi etkilemesidir. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere pek çok devlette bu hata ve hileleri engellemek adına “adli muhasebe” adında yeni bir bilim dalı oluşturulmuştur. Adli muhasebe, özellikle ekonomik ve mali çalışmalarda uygulanan hilelerin saptanması ve her türlü hile işlemine engel olacak teknik ve usullerin üretilmesine katkı sağlamaktadır. Araştırmada, muhasebe ve bağımsız denetim kavramları, hata ve hilelerin tanımı, türleri, sebepleri, sonuçları ve adli muhasebe kavramı incelenecektir.

Bu çalışma ile muhasebede yapılan hata ve hilelerin neden yapıldığı, neticelerinin ne olduğu, ne şekilde önlenebileceği üzerinde bilgi verilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adli muhasebe, Bağımsız Denetim, Muhasebe.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Seda DEMIR
Field : Department of Administration
Program : Accounting and Audit
Supervisor : Assist.Prof. Dr. Alev Dilek AYDIN
Degree Awarded and Date : Master – June 2015

CONSIDERATION OF MISTAKES AND CHEATS WITH REGARD TO FORENSIC ACCOUNTING IN INDEPENDENT AUDIT

ABSTRACT

This study is made for the purpose of evaluating the errors and the cheats formed by financial accounting process in terms of forensic accounting. It is inevitable that the errors and the cheats occur everywhere that human factor exists. The errors occur in institutions' accounting process are generally the unintentional errors, arise from forgetfulness, lack of attention and information. But the cheat is an attitude to belie someone by acting in some interest. A great section is affected from the cheats applied in accounting area. The biggest effect of the accounting cheat is it affects the taxes, one of the most important source of income of the state. A new discipline, named as "forensic accounting", is formed on behalf of preventing these errors and cheats occur in many states, foremost in USA. Forensic accounting contributes producing technics and procedures, to prevent all kinds of cheating process, and determining cheats especially applied in economic and financial studies. Accounting and independent audit concepts, the definitions, types and the reasons of the errors and cheats and forensic accounting concept will be examined in this research.

It is targeted, with this study, to give information on why the errors and the cheats are done in accounting process, what are the results, and how can it be prevented.

Keywords: Forensic accounting, Auditing, Accounting.

GİRİŞ

Muhasebe, finansal özellikli işlem ve olayları para ile tanımlayacak biçimde kayıt altına alma, bölümlendirme, özetleyerek raporlama ve neticeleri değerlendirme bilim ve sanatıdır (Sevilengül, 2005: 10). Bu bakımdan muhasebe mesleği birinci olarak devlet olmak üzere kurum idareci ve sahiplerine, yatırım yapacaklara, alıcılara, personellere, kredi kuruluşları gibi türlü çıkar guruplarına ihtiyaç duyulan verileri toplayarak sunan bir meslek dalıdır. Bunun için muhasebede uygulanan işlemlerin kanuna ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olması gerekmektedir.

Kurum kapasitesinin büyümesi ve kurum personel sayısının çoğalması, uygulanan işlemlerde hatalı ve hileli işlemlerin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Kurum ile alakalı sektörlere doğru veri sunma kurum idarecilerinin ve sahiplerinin mesuliyetindedir. Fakat bazı idareciler kendi çıkarlarını başka sektörlerin çıkarlarının üzerinde tutarak finansal tablo kullanıcılarının yanıltılmasına yol açacak kararlar alabilmektedir. Uygulanan hatalı ve hileli işlemler hem kurumun imajını negatif yönde etkileyerek uygulanan denetimlerde de kurumların aleyhine pozisyonlar yaratacak hem de uzun vadede telafisi güç problemlerle karşı karşıya kalmasına sebep olacaktır. Muhasebe mesleğini yapan meslek mensupları kendi açılarından haklı olsalar da türlü nedenlerden ötürü yaptıkları hata ve hileler toplum arasında yaygınlaşmıştır (İşgüden ve Çabuk, 2006: 83).

Muhasebede hata ve hileler, kasıt ögesi dikkate alınarak hata ya da hile şeklinde değerlendirilir. Eğer kasıt ögesi var ise hile, yok ise hata şeklinde değerlendirilmektedir. Kasıt ögesinin saptanması esnasında personelin tutumları, fiilleri ve söylemleri büyük rol almaktadır. Meydana gelen bu hata ve hileler ile mücadele etmek ihtiyacı, uzmanlaşma ve eğitim gereksinimi, skandallar ortaya çıktıkça daha da fazlalaşmıştır.

Özellikle küresel tesirli kurum skandalları sonrasında başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok devlette meydana gelen tepkiler sebebi ile denetim mesleğinin içeriği baştan incelenmiştir. Bu değişim aşamasında gelen ilerlemelerden birisi de “Adli Muhasebecilik” mesleğidir. Muhasebenin hukuk aşamasında

uygulaması temeline dayalı adli muhasebe, giderek önemi artan bir bilim dalı olmuştur (Çabuk ve Yücel, 2012: 28).

Çalışmanın amacı; çeşitli sebeplerle bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yapılan, kurumların farklı işlevlerini hedef alan, özellikle son senelerde artan muhasebe alanında gerçekleştirilen hata ve hileleri, bu hata ve hilelerin tespit edilmesi ve önlenmesi için gereken uzmanlık alanı olan adli muhasebecilik mesleğinin incelenmesidir. Çalışmanın önemi ise; kurumların faaliyetlerinin sonuçları ve mali durumları ile ilgilenen mali tablo kullanıcılarının, tablolardaki verilerin güvenilirliklerine bağlı olarak gereksinim duyduğu denetim standartlarının belirlenmesidir.

Çalışmanın birinci bölümünde muhasebe kavramları ve mali tablolar açıklanacaktır. Globalleşme, yoğun rekabet ve teknolojinin hızlı gelişimine dayalı olarak, mali tabloların idarenin ve tablo kullanıcıların kararlarını etkilemesi sebebi ile tabloların içeriği ve tanımı yapılacaktır. Muhasebede kullanılan mali tablolarda, firmaların tablo kullanıcılarına doğru ve gerçek verileri yansıtması gerekmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde hata ve hileler üzerinde durulacaktır. Bu hata ve hilelerin hangi kayıt ve tablolarda, ne amaçla yapıldığının anlaşılabilmesi için ilk önce muhasebe kavramları ve mali tablolar açıklanmıştır. İşletme ile ilgili bilgilerin kurum ve kuruluşlara doğru bilgi sunmasının önemi dikkate alınarak, şirketlerde çoğunlukla kullanılan hile ve hataların türleri, kimler tarafından ve hangi sebeple yapıldığı örnekler verilerek açıklanacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; adli muhasebe ve adli muhasebecilik kavramları üzerinde durulacaktır. Kurum ve kuruluşların mali düzenlerinin yapı taşı olan muhasebe, ilerleyen teknoloji, gelişen olaylar ile beraber daha karışık bir duruma gelmiştir. Kurumlar muhasebe süreçlerini masraf, mali ve idari olarak 3 temel bölüm üstünden yürütmek ve bu süreçlerin kontrol edilmesini sağlamak mecburiyetindedir. Bu mecburiyetin sebebi insan faktörünün kasti olarak veya bilmeyerek yapabilecekleri hata ve hilelerin önüne geçebilmektir.

Kurumlarda birey veya bireylerin zararına ve yararına gerçekleştirdikleri hileli fiillerdeki artma ve hilelerin kurumlara ve sosyal yapıya etkisi sonucunda yeni uzmanlık alanı olan adli muhasebecilik ortaya çıkmıştır. Bu noktadan hareket ile çalışmanın bu bölümünde, adli muhasebecilik mesleğinin ortaya çıkmasına sebep olan muhasebe hileleri skandallarına değinilerek, adli muhasebeciliğın tarihsel gelişimi ve ortaya çıkış sebepleri açıklanacaktır. Adli muhasebecilik mesleğinin yapı taşı olan denetçilerin hata ve hileleri ortaya çıkarabilmek için, kurumların sundukları mali tabloların ve bilgilerin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğunu ve gerçekliğini kontrol edebilmek için ne tür yeterli niteliklere ve bilgiye sahip olmaları gerektiği, denetçilerin meslekleri kapsamında dava desteği, hile denetçiliği veya araştırmacı muhasebecilik ve uzman şahitlik olarak etkinlik alanları üzerinde durulacaktır.

Yeni Türk Ticaret Kanunu' nda bağımsız denetime ve adli muhasebeye getirilen yenilikler, bağımsız denetim ile adli muhasebe arasındaki ilişkinin muhasebe, finans, ticaret, ceza ve borçlar hukuku, kriminoloji, denetim ve psikoloji bilim dalları bakımından incelenerek açıklaması yapılacaktır. Adli muhasebenin mali açı etkilerinin yanında sosyal yaşama olan etkileri de incelenecektir. Türkiye'deki hukuksal sistem üzerinde durularak, adli muhasebe mesleğinin hukuksal yönü, sistemde ne durumda yer aldığı, yaptırımları ve yasadaki önemi açıklanacaktır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise; genel olarak incelenen hata ve hile kavramları ile adli muhasebecilik kavramları, finansal tablolara ve dayanağı olan muhasebe sistemlerine güvenin korunması için yapılabilecek işlemler hakkında değerlendirme, sonuç ve öneriler yer alacaktır. Adli muhasebecilik mesleğinde uygulamaları yapan bireylerin nitelikleri ve bilgi seviyeleri, denetim hizmetlerinin ne tür vakalar için gerek duyulduğu, ne şekilde incelendiği ve adli muhasebecilik mesleğinin nasıl daha aktif kullanılabileceği hakkında öneriler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUHASEBE KAVRAMI VE BAĞIMSIZ DENETİM

Bu başlık altında muhasebe kavramı ve bağımsız denetim kavramları incelenecektir.

1.1. Muhasebe Kavramı

Muhasebe; kurumların varlıklarında ve kaynaklarında farklılık oluşturan bütünü ile ya da kısmen mali özellikteki ve para ile açıklanan ticari işlemlere ait verilerin ilgili kaynaklardan alınması, doğruluklarının belirlenmesi, kayıt edilmesi, bölümlendirilmesi, kazanılan neticelerin rapor şeklinde alakalı bireylere sunulması ve bu verilerin tahlil edilerek yorumlanmasıdır (Açık, 2012: 352).

Muhasebe, kurumlarda meydana gelen mali özellikte işlemlere bağlı verilerin bir araya getirilmesi ve bir araya getirilen bu verilerin kurum yetkilileri ya da çıkar gurupları ismi verilen idareciler, personel, ortaklar, kredi kuruluşları, yatırımcılar, devlet ve topluma aktarılması işlemidir. Muhasebede iki temel işlevden bahsedilebilmektedir. Bu işlevler veri toplama ve aktarmadır. Muhasebenin işlevleri şu biçimde özetlenmektedir (Bayraktar, 2007: 2);

Kurumlarda meydana gelen mali özellikteki olayların;

- Belirlenmesi,
- Ölçülmesi,
- Kayıt altına alınması,
- Sınıflandırılması,

- Raporlanması,
- Yorumlanmasıdır.

1.2. Bilanço

Bilanço bir şirketin dönemsel faaliyetleri sonucu, dönem sonunda hazırladıkları ve yayımladıkları tablolarıdır.

Bilanço kelimesi, Latince' den gelen iki yanlı manasına gelen "bi" kelimesi ile terazi kefesi manasına gelen "lanx" kelimelerinin bir araya getirilmesinden meydana gelmiştir (Yener, 2009: 75). Bilanço çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımların ortak noktası bilançonun belirli bir tarihte, kurum varlıklarının hepsini iki yönlü sunmasıdır. Birinci yönü; varlıkların nereden ve kimden sağlandığı, ikinci yönü ise varlıkların nerede kullanıldığına bağlıdır (Şamiloğlu, 2006: 3).

Bilanço; bir kurumun belli bir tarih aralığında elinde bulundurduğu varlıklar ile bu varlıkların temin ettiği kaynakları sunan tablodur. Bir kurumun varlıkları ile bu varlıkların temin ettiği kaynakların arasında eşitlik olması gereklidir. Eşitliği sol tarafı (Aktif) varlıkları, sağ tarafı (Pasif) bu varlıkların temin ettiği sermaye ve borçları göstermektedir (Kazıcı, 2015: 5).

Bilanço, mali tabloların ana yapısını meydana getirmektedir. "Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' nde" açıklandığı gibi, uygulamanın sınırları içerisine giren kurumların hepsi tarafından hazırlanması gereken tablolardandır. Bilanço, bir işletmenin belli bir zamandaki varlık ve sermaye halini belirlemek için hazırlanır. Bilançoda varlık ve haklar, belli bir bedel türünden değerler ile karşılıklı şekilde yer alır ve denkleştirilir (Öğüt, 2015: 6).

Bilançoda yer alan aktif ve pasif bölümlerinde aktif bölümü "dönen varlıklar" ve "duran varlıklar" nakde dönüştürülme hızına göre sıralanırken, pasif bölümündeki "kaynaklar" vade durumlarına göre "kısa vadeli yabancı kaynaklar, uzun vadeli

yabancı kaynaklar ve öz sermaye” biçiminde sıralanmaktadır (Cebeci, 2014: 4). Bilanço bu sıralama dikkate alınmadan da düzenlenebilmektedir. Fakat bu biçimde hazırlanan bilanço hiçbir maksada hizmet etmez ve kıyaslanabilir olması için sıralamaya uyulması gerekmektedir.

Bilanço tablosunda aşağıdaki bilgilerin bulunması gereklidir (MEB, 2007: 43; Sarıoğlu, 2009: 39);

- Bilanço kelimesi,
- Bilanço tarihi,
- Kurumun adı ya da ticaret unvanı,
- Kullanılan para birimi,
- Yuvarlamalarla ilgili açıklamalar.

Bilanço ilkelerinin amacı şu şekilde açıklanmıştır (TMS, 1992);

“Sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait kârı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır”.

Bilanço, hesap ve rapor tipi olarak iki biçimde sunulmaktadır. Hesap tipi bilanço tablosunun sol bölümünde aktif, sağ bölümünde pasif bulunmaktadır. Bu şekilde kurumların dönen varlıklarıyla kısa vadeli yabancı kaynakları rahatlıkla karşılaştırılabilmektedir. Rapor tipi bilançoda aktif ve pasif bölümleri alt alta sıralanarak dönemler itibari ile karşılaştırılabilmek imkânı sağlamaktadır (Cebeci, 2014: 5).

Varlık ve kaynaklar ile ilişkili olan bilgiler, yönetici ve tablo kullanıcıları için önemli olan bilançoda gösterilmeyen veriler bilançonun dipnotları kısmında gösterilir. Dipnotlar, bilançoda bulunan bilgilerin sağlıklı bir şekilde tablo kullanıcıları tarafından anlaşılmasını sağlamaktadır.

1.3. Gelir Tablosu

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' ne (TMS, 1992) göre gelir tablosu; "işletmenin belli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net kârını veya dönem net zararını kapsar" biçiminde tanımlanmaktadır.

Gelir tablosu; bir kurumun belirli bir tarihe ait işlevlerin neticelerini sunan tablolarıdır. Gelir tablosu bilanço gibi durağan değil hareketli bir yapıya sahiptir. Gelir tablosunun içeriği kazanç ve masraflardan meydana gelmektedir. Gelir tablosunda bilançoda bulunduğu gibi bir denklikten bahsedilemez. Tüm kazanç öğeleri kurumun öz kaynaklarını yükseltici bir etkisi bulunmakta iken, bütün maliyet ve masraf öğeleri ise öz kaynakları eksiltici bir etkisi bulunmaktadır (Kazıcı, 2015: 5).

Diğer bir ifade ile gelir tablosu; kurumun belirli bir tarihte, gelirlerini, diğer gelir hesaplarını ve bu satışların yapılabilmesi maksadı ile katlanılan gider ve maliyetleri kapsayan mali bir tablodur. Gelir tablosu kurumun belirli tarih aralığındaki iktisadi gelişimleri ile içerisinde olduğu dönemdeki gelirleri doğru bir şekilde sunması gibi kurumların bir dönem işlevleri ile alakalı verileri de sunmaktadır.

Bu durumyla gelir tablosu, belirli bir tarihte kuruma ait işlevlerin bir bütünlük içinde finansal açıdan başarılı olup olmadığının göstergesi olan özet bir rapordur. Belli bir tarihin işlev neticelerini sunan ve çalışma dönemi neticesinde mecburi olarak hazırlanan gelir tablosu kurumun içerisinde olduğu çalışma sahasını,

faaliyet konusunu, kurum politikaları ile ilişkili olarak aylık, üç aylık, altı aylık veya arzu edilen herhangi bir tarihte geçici olarak düzenlenebilmektedir.

Gelir tablosunu ilkelerinin amacı TMS (1992)' de aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir;

‘.....satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kâr ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktır’.

‘Bütün satışlar, gelir ve kârlar ile maliyet, gider ve zararlar brüt tutarları üzerinden gösterilirler ve hiç bir satış, gelir ve kâr kalemi bir maliyet, gider ve zarar kalemi ile tamamen veya kısmen karşılaştırılmak suretiyle gelir tablosu kapsamından çıkarılamaz’.

Gelir tablosu, bilanço tablosunda olduğu gibi hesap ve rapor tipi olarak iki şekilde düzenlenebilmektedir. Hesap tipinde; gelirler sağ tarafta masraflarsa sol tarafta sunulur. Rapor tipindeyse; bilgiler karın meydana gelişi anlaşılacak şekilde, gelir ve masraf öğeleri gruplandırılarak sunulur (AÖF, 2013: 9). Hesap tipi sunumunda kazanç ve masraflar gruplandırılmadan verildiğinden brüt satış karı, faaliyet karı, olağan kar gibi kalemlerin meydana gelişi ile alakalı elde edilememekte, direkt dönemin kazancı elde edilmektedir. Rapor tipindeyse, rahatlıkla kurumun brüt satış karı veya zararı, faaliyet kar veya zararı, olağan kar ve ya zararı ve döneme ait net kar veya zararı ile ilgili bilgi sunmaktadır.

1.4. Nakit Akım Tabloları

Nakit akım tablosu, kurumlarda temelde bir sene içinde kurum, yatırım ve finansman işlevlerine bağlı nakit akımlarını tanımlayan bir tablodur. Kurumların varlıklarından elde ettiği nakit akımı 3 ana kısımdan meydana gelmektedir. Bunlar (Akbalık, 2013: 12);

- Çalışmalardan elde edilen nakit akımları,
- Varlık harcamaları,
- Net kurum varlığındaki farklılıktır.

Karğın ve Aktaş' ın (2011: 2) ifade ettiği gibi:

“Nakit akış tablosu, temel olarak kurumun nakit kaynaklarını ve bu kaynakların ne şekilde kullanıldığı bilgisini veren tablodur. Nakit akış tablosu, kurum çalışmalarından, yatırım çalışmalarından ve finansman çalışmalarından, mali dönemde oluşan nakit akışlarını sınıflandıran, nakit ve nakit benzeri farklılıklara ilişkin verileri yatırımcılar, kredi kurumları, ortaklar ve idareciler gibi finansal tablo kullanıcılarına sunmayı hedefleyen bir finansal tablodur”.

Türkiye’ de 1994 tarihinden itibaren yürürlükte olan “Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine” göre, belli kapasite üstündeki kurumların düzenlenmesi mecburi olan tablolar arasındadır.

1.5. Özsermaye Değişim Tablosu

Özsermaye, bilançonun pasif veya kaynaklar kısmının ana öğelerinden birisidir. Bilançonun sunulduğu zamanki kurum elinde bulundurduğu ya da ortakların kurum varlıkları üstündeki haklarını tanımlar. Öz sermaye değişim tablosu, cari dönemde öz sermayede oluşan yükseliş ve eksilmeleri bir bütün şeklinde sunar. Tablonun sunulma amacı, sermaye kurumlarında dönem içerisinde öz sermayede oluşan değişimlerin bir bütün olarak sunulmasının sağlanmasıdır (Yener, 2009: 104).

Öz sermaye değişim tablosu, ilgili ve önceki dönem bilgilerini kapsayacak şekilde hazırlanır. Öz sermaye değişim tablosu; ödenmiş sermaye, kar yedekleri, geçmiş dönemler karı (zararı), dönem net karı (zararı) ve öz kaynaklar tutarlarının her birinin ilgili dönemin başındaki tutarlarını, dönem içerisindeki kalemlerde oluşan eksilmeleri, yükselmeleri ve ilgili dönemin sonunda kalanları ayrı ayrı sunulacak şekilde hazırlanır (Kazıcı, 2015: 4-5).

Öz sermaye bir taraftan kurumların işlevlerinin yürütmesini sağlamak için gereken kaynakları sunarken başka yandan kurumun borçlu olduğu kişilere bir teminat meydana getirerek, yabancı kaynaklardan faydalanılmasına da imkân sağlamaktadır. Fakat kurumun karşı karşıya kalacağı türlü tehlikelere karşı da bir sigorta görevi yüklenmektedir. Öz sermaye faaliyetlerini yükseltici faaliyetler artı, eksilten faaliyetler parantez içerisinde eksi şekilde göz önünde bulundurulur (AÖF, 2013: 14).

1.6. Bağımsız Denetim Kavramı

İktisadi hayatın yavaş yavaş karmaşık duruma gelmesi güvenilir ve taraflı olmayan veri gereksinimi de yanında getirmiştir. Karışık hale gelen bu iktisadi yapı kullanıcılara arz edilen verilerin tarafsız, doğru ve güvenilir olma ihtimalini de düşürmektedir. Bu verilerden faydalanarak yargıya varacak olanlar faydalandıkları

verileri esas kaynağından tetkik etme imkânına sahip olmadıkları için diğerleri tarafından gerçekleştirilen bu verilerin tarafsız ve sağlıklı bir biçimde hazırlandığına güvenmek zorundadırlar (Dönmez ve Ersoy, 2006: 70).

Kurumlar arası ticari bağların zamanla fazlalaşması, sosyal ve iktisadi farklılık, kurumların gelişmesi gibi sebeplerle finansal bilgilerde sayısal bir çoğalış mevzubahistir. Bu bilgiler mali tabloların kapsamındaki karışıklığı çoğaltmıştır. Bu gibi durumların mali veriler üstündeki tesirini araştırmak ve mali tabloların güvenilirlik seviyesini çoğaltmak maksadı ile oluşturulan düzenlerden birisi de bağımsız denetimdir (Senal, 2011: 8).

Muhasebe hilelerine mani olunması için Türkiye Denetim Standartları sınırları içinde “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları” başlıklı (BDS 240) numaralı Bağımsız Denetim Standarttı, Kamu Gözetim, Muhasebe ve Denetim Kurumu tarafından saptanmıştır. Bu bağımsız denetim standardının kapsamı şu şekilde özetlenebilir (Bulca ve Yeşil, 2014: 48);

- Hile ve hile ile ilgili kavramların tanımlanması,
- Bağımsız denetim kuruluşu ve bağımsız denetçi olma koşulları,
- Bağımsız denetçilerin hile ile ilgili mesuliyet ve görevleri,
- Hile ile ilgili denetim standartları uygulama sınırları.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MUHASEBE HATALARI

Bu başlık altında muhasebe hata ve hile kavramı, özellikleri, sebepleri, türleri incelenecektir.

2.1. Hata Kavramı ve Muhasebede Hata

TMS 8 “Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve hatalara ilişkin Türkiye Muhasebe Standardı” hataları şöyle ifade etmektedir (TMS, 2005, www.verginet.net, Erişim tarihi: 10.01.2015);

“Hatalar, finansal tablo kalemlerinin tanınması, ölçülmesi, sunulması ve açıklaması esnasında ortaya çıkar. Eğer finansal tablolar, mühim bir yanlışlık ya da kurumların finansal konumunu, finansal verim gücünü ya da nakit akışlarını hatalı göstermeye yönelik önemli olmasa da maksatlı yapılan ön bir hatayı kapsıyor ise, TFRS’ ye uygun değildir. Cari dönemde yapılan hatalar finansal tablolar onaylanmadan önce ortaya çıkarsa cari dönemde düzeltilmelidir. Fakat bazı durumlarda hatalar, bir sonraki dönemlerde anlaşılır ve bu geçmişe dönük hatalar karşılaştırmalı verilerde takip eden dönemlere bağlı finansal tablolarda düzeltilir”.

Hata kavramı, finansal tablolarda maksatlı olmadan yapılan, bir meblağ ya da bir izahın atlanması gibi kasıtsız hatalardır.

2.1.1. Muhasebede Yapılan Hata Türleri

Muhasebe hataları unutkanlık, dikkatsiz olma ya da bilgi eksikliğinden muhasebesel işlem, kayıt ve hesaplarda yapılan hatalardır. Genellikle maksatlı değildir. Kurumların muhasebe kayıtlarında belirli muhasebe hataları beş başlık altında toplanmıştır.

2.1.1.1. Kayıt Hataları

Kurumların yaptıkları finansal özellik taşıyan işlemlere ait evrakların muhasebede kaydedilirken, bu evraklarda bulunan meblağların hatalı kaydedilmesi, finansal özellikli evrakların hatalı değerlendirilmesi ya da hesabın borç alacak kısımlarının karıştırılması biçiminde üç başlık altında incelenmektedir (Açık, 2012: 353-354).

- **Rakam Hataları:** Muhasebe evraklarındaki rakamların hesaplara aktarılırken defter kayıtlarına hatalı yazılması ile oluşmaktadır. Hata genellikle evraklarda bulunan sıfırların fazla ya da eksik yazılması ve sayıların takdim tehir biçiminde meydana gelmektedir.

Örnek olarak; A firması 31.12.2014 tarihinde B firmasına olan borcuna karşılık 269,000 TL meblağında çek vermiştir. Bu işleme bağlı yevmiye kaydı şu şekilde yapılmıştır:

-----31.12.2014-----	
320 SATICILAR	296.000
103 VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EMİRLERİ	296,000
B firmasına borca karşılık çek verilmesi	
-----.../.../...-----	

Bu durumda A firması işletmesi B işletmesine vermiş olduğu 269,000 TL'lik çeki kendi kayıtlarına hatalı olarak 296,000 TL olarak işlemiştir. Hata, aradaki fark kadar ters kayıt yapılarak düzeltilir.

- **Hesap Hataları:** Bir işlemin hatalı değerlendirilip neticesinde ait olduğu hesaba değil başka bir hesaba kayıt edilmesidir.

Örnek olarak; A firması, 25.12.2014 tarihinde kurum faaliyetinde kullanılmak üzere nakit olarak 10.000 TL' lik bir makine alınmıştır. KDV %18 şeklinde alınmıştır.

-----25.12.2014-----

150 İLK MADDE VE MALZEME	10.000
191 İNDİRİLECEK KDV	1.800
103 VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EMİRLERİ	11.800

Kuruma alınan makine kaydı

-----.../.../...-----

Kayıtta görüldüğü üzere alınan makine kurum kullanım maksadı ile almasına rağmen, hatalı olarak ilk madde ve malzeme gibi kayıt yapılmıştır. Makine nakit şekilde alınmasına rağmen verilen çek ve ödeme emirleri hesabına kaydedilmiştir. Yapılan hatayı ters kayıt ile iptal ederek olması gereken kayıt yeniden yapılır.

- **Borç Alacak Tarafının Karıştırılması:** Muhasebe işlemleri esnasında alakalı hesabın borç ve alacağının karıştırılması şeklinde oluşur.

Örnek olarak, A firması alacaklı olduğu B firmasından alacağına karşılık 500 TL çek almıştır.

-----.../.../...-----

120 ALICILAR	500
101ALINAN ÇEKLER HESABI	500

Alacak yerine alınan çekin kaydı

-----.../.../...-----

Yukarıdaki muhasebe kaydında alacak ile borçlu hesap karıştırılarak hatalı kayıt yapılmıştır. Yapılması gereken, birinci olarak düzeltme kaydı yapılmalı, daha sonrada yapılması gereken kayıt atılmalıdır.

2.1.1.2. Unutma ve Tekrarlanma Hataları

Muhasebenin asıl kavramlarından olan dönemsellik ilkesine göre kurumda uygulanan çalışmaların ilişkili olduğu dönemde defterlere kayıt edilmesi gerekmektedir. Dönemsellik ilkesine göre kuruma ait alış, satış ve masraf gibi işlemlerin alakalı döneme kayıt edilmemesi ya da hiç kayıt altına alınmaması unutma hatalarıdır (Okay, 2011: 44). Tekrarlama ise; unutmamanın tersine bir işlemin defter kayıtlarına iki defa diğer adı ile mükerrer kayıt edilmesidir (Açık, 2012: 354).

2.1.1.3. Nakil Hataları

Muhasebe işlemleri çoğunlukla bilgisayar destekli yapıldığı için örneklerine çok rastlanamasa da elle bir muhasebe uygulaması var ise; herhangi bir maddenin borç ve alacak kısmının birbirini tutmaması ya da yevmiye defterinden defteri kebire nakil yapılırken diğer hesaplara ya da diğer rakamlara hatalı meblağların aktarılmasıdır (Erol, 2008: 231). Nakil hataları iki biçimde yapılmaktadır (Açık, 2012: 354). Yevmiye defterindeki muhasebe kaydının bir diğer deftere ya da sayfaya aktarılırken rakamda oluşan hata, nakil esnasında alakalı hesapta hata yapılmasıdır.

2.1.1.4. Bilanço Hataları

Bilanço, belirli bir tarihte bir kurumun elinde bulundurduğu varlıkların edindirdiği kaynakları gösteren tablodur (Uyar ve Küçük Kaplan, 2012: 4). Örnek olarak, sermaye hesabına alacak kayıt edilmesi gereken bir meblağ hata ile dağıtılmayan karlar kalemine alacak şekilde kayıt edilmesidir (Okay, 2011: 44). Bu çeşit hatalar düzeltilmezse düzenlenen bilançolar yanlış olur ve hata dönemden döneme aktarılır. Bilanço hataları iki şekilde sınıflandırılır;

- **Değerleme Hataları:** Muhasebe, kurumun finansal pozisyonu ve işlev neticeleri ile alakalı bilgi elde etmek talebindeki birey ve kurumlara ölçme, değerlendirme ya da edimsel sayım gibi sıkıntılar çekmeden kurumun kayıtlarına dayanarak veri sağlama olanağı sağlamaktadır (Çelik, 2010: 15).

Muhasebe personellerinin bilgi eksikliğinden kaynaklanan bilanço aktif ve pasif hesaplarında hatalı yorum yapmaları ile değerlendirme hataları oluşur. Örnek olarak, dönem stoklarının eksik değerlendirilmesi gibi aktifleştirilmesi gereken bir masrafın gider yazılması da değerlendirme hatasıdır.

- **Hesapların Birleştirilmesi:** Aktif ve pasif kalemlerin karşılaştırılarak tek bir hesapta toplanmasıdır. Alacaklar ve borçlar kalemlerinin karşılaştırılarak tek bir hesapta birleştirilmesidir. Bu hataların dönem sonucuna hiçbir tesiri yoktur ama bilançonun açıklık, sadelik, anlaşılır olma ilkelerine aykırıdır (Katkat, 2007: 103-105).

Örnek olarak; kurumun A firmasına olan senetli borcu ile A firmasına olan senetli alacağını “121 Alacak Senetleri” ve “321 Borç Senetleri” kalemlerinde ayrı olarak kaydedilmelidir. Bu hesapların tek bir hesapta borç ve alacak şeklinde çalıştırılarak takip edilmesi hesapların birleştirilmesi hatası olarak gösterilebilir.

2.1.1.5. Telafi Edici Hatalar

Daha önceden yapılan bir hatanın yok edilmesi maksadı ile yapılan hatalardır. Bu çeşit hatalar özellikle tehlikelidir. Çünkü sağlıklı gibi görünen kayıtlar, telafi edici hatalara rastlanması halinde sağlıklı olmaktan uzaklaşır. Diğer yönden dikkatli ve dürüst olmayan bireyler, mecbur oldukları, bulmak istemedikleri ya da bulmadıkları hataları gizlemek maksadı ile telafi edici hatalara maksatlı olarak da başvururlar (Okay, 2011: 46).

2.2. Muhasebe Hatalarının Sebepleri

Yukarıda da belirtildiği gibi, muhasebe hataları değişik bireylerce, değişik maksatlarla yapılır. Muhasebe hataları genel olarak, insan faktörüne bağlı olarak çalışanlar tarafından yapılmaktadır. Muhasebe hataları personel bilgi yetersizliği, dikkatsizliği ve dalgınlığından oluşan hatalardır. Genel olarak bunlarda kasıt aranmaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MUHASEBE HİLELERİ

3.1. Hile Kavramı ve Muhasebede Hile

Hile, insanlık ile oluşan bir olaydır ve türlü biçimlerde uygulanmaktadır. Fakat hile kurum bakımından değerlendirildiğinde en sade manada diğer kişilerin hakkını gasp etmektedir. Hile ile alakalı çalışma yapan kuruluşlarca hile çok çeşitli biçimde tanımlanmıştır. İç denetçiler Enstitüsü (IIA), Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) ve ABD Hile Araştırmacıları Birliği (ACFE) hileyi; diğerlerini kandırmak için bir çıkar sağlamak ya da bir ziyanı karşılamak ile neticelenen, bilerek yapılan eylemlerdir biçiminde ifade etmişlerdir. Hileler, farkında olunarak daha önceden planlanarak yapılır. Bu sebeple kasıt ögesi içerirler. Hile ile hata arasındaki en belirgin fark kasıt ögesidir (Varıcı, 2012: 124-125).

Kurumlarda oluşan çeşitli düzensizliklerin, hata ya da hile olduğunu ayırt edebilmek kasıt ögesinin olduğunu ispat etmeye dayandığı için bu farkın bulunması oldukça zordur. Hata ve hile arasındaki en belirgin fark, uygulanmasındaki maksattır. Muhasebe hileleri; kurumun kaynaklarının ya da aktiflerinin maksatlı bir şekilde yanlış kalemlerde gösterilmesi, kötüye kullanılması, hatalı yönlendirilmesi sonucunda meydana gelmektedir. Bu durumda personel kendilerine kazanç elde etmek maksadı ile hatalı finansal tablolar düzenlemektedir (Kula, Kaynar ve Köylü,

2008: 64). Bir muhasebe hilesinin meydana gelebilmesi için Şu unsurları içermesi gerekir (Yıldız ve Başkan, 2014: 2);

Muhasebe hilelerin hatalardan farkı kasıt unsurunu taşımasıdır. Yani hilede kasıtlı yanıltma mevcuttur. Hile yapan bireyler karşı tarafı isteyerek yanıltmaya yöneltmekte veya verileri yanlış ifade ederek karşı tarafı istemeyerek hatalı açıklama yapmaya yönlendirmektedir. Bir hatanın maksatlı olması iki koşula bağlıdır. Birinci koŐul, hile yapan bireyin veya bireylerin yapılan hataların bilincinde olması, ikinci koŐul ise hile yapan birey veya bireylerin karşı tarafın bu açıklamalara kanarak anlaşma yapacaklarını ve rapor verileceğinin farkında olmalarıdır.

Kurumlardaki personellerin veya idarecilerin kazanç elde etmek maksadı ile eyleme geçmesi gerekmektedir. Bireylerin kazanç elde etmelerine bağlı bir fiil olması da kasti bir filli anlatmaktadır. Őahsi kazançlar için yapılan hile, kurumların çıkarlarına ters dűŐmekte ve kuruma zarar vermektedir.

Mesleki anlamda hile ve yolsuzluk kurumlar için evrensel bir problemdir. Bazı bölgesel farklılıklarla iŐlenen suçların, kullanılan yöntemlerin, suçu önlemek için yapılan çalışmaların tespiti için kuruluşların hazırladığı raporlar bulunmasına rağmen bu raporlar içinde en tutarlı ve gerçeğe yakını Association Of Certified Fraud Examiners ‘ nin hazırladığı rapordur.

Uzun süreli meydana gelen yolsuzluk ve hileler işletmeler için büyük mali kayıplara sebep olmakta, bu durumun dış denetimler tarafından tespit edilmesi ise uzun zaman almaktadır. Bunun için yönetimin yolsuzlukları tespit edebilmesi için iç denetim ve kontrol mekanizmalarını kurması gerekmektedir.

Association Of Certified Fraud Examiners ‘ nin hazırladığı raporda mesleki dolandırıcılıkların %5’i ilk yolsuzluklarında mahkum olmuştur. Yolsuzluk yapanların %82’si daha önce bir ceza ve dolandırıcılık ile alakalı bir davranış sergilemiŐtir. Çalışanların yolsuzluk yapmadan önce belirlenmesi için çalışan izleme ve risk faktörlerinin belirlenmesi gibi çalışmaların kurumlar tarafından yapılması gerekmektedir (<http://www.acfe.com>).

Association Of Certified Fraud Examiners tarafından düzenlenen 2014 raporuna göre işletmelerde gerçekleşen yolsuzluklar ile alakalı bilgiler şu şekildedir (Acfé, 2014: 26).

100' den az çalışanı olan işletmelerin daha büyük ve farklı dolandırıcılık riskleri ile karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Örnek olarak, çek üzerinde oynama yapılan yolsuzlukların %22'si küçük işletmelerde meydana gelirken, %7'sinin büyük işletmelerde meydana geldiğini belirlenmiştir. Rüşvet yolsuzlukları küçük işletmelerde %33 iken büyük işletmelerde %39 oranındadır. Fatura yolsuzluklarında küçük işletmelerde %28,7 oranında iken büyük işletmelerde bu oran %20,3'tür. Bordro ve nakit yolsuzlukları büyük işletmelere oranla küçük işletmelerde daha sık yaşandığı belirlenmiştir. Büyük işletmelerde olduğu gibi küçük işletmelerde de yolsuzluklar önemli bir tehdit olmaya devam etmektedir.

3.2. Muhasebede Hile Türleri

Kurumlarda yapılan muhasebe hileleri, değişik maksatlı, başka bireylerce, değişik usuller uygulanarak yapılmaktadır. Muhasebe hile türleri bu bölümde incelenmektedir.

3.2.1. Kasti Hatalar

Muhasebede hatalar bilgi azlığına ve dikkatli olmamaya dayalıdır. Fakat böyle hatalar belirli maksatlar ile yöntemli şekilde uygulanırsa kasti hata oluşur. Bu usulde, işlem ya da hesaplama üstünde maksatlı bazı hataların yapılma durumu vardır (Bayraktar, 2007: 25). Dolayısı ile burada uygulanan hiledir. Gerçekleştirilen hatada kasıt ögesi bulunamıyorsa, o yanlışlık hata şeklinde değerlendirilir. Fakat gerçekleştirilen hatanın hileden ayırt edilmesi oldukça güçtür

Örnek olarak, A işletmesi B işletmesinden satın aldığı 115.000 TL tutarındaki bir malı yevmiye kaydını doğru yapmış fakat büyük defterde mal hesabının borç tarafına 1.115.000 TL biçiminde kayıt yapmıştır. Bu şekilde malın maliyeti 1.000.000 TL fazla hesaplanmıştır. Dolayısı ile satılan malın maliyeti arttığı için dönem karıda aynı meblağda düşmektedir. Bu vergi matrahını saklamak amacı gibi bir hata kasti hata olarak değerlendirilir.

3.2.2. Kayıt Dışı İşlemler

Kayıt dışı işlem, genellikle kamu otoritelerinin kontrolü haricinde kalan bütün iktisadi işlemler şeklinde ifade edilmektedir. Kayıt dışı işlemlerin konusu içerisine kanunlarla engellenen iktisadi çalışmalar ve kanunlarla engellenmediği halde bilerek kayıtlara alınmayan, belgelendirilmeyen iktisadi çalışmalar girmektedir. Belli çalışmalar iktisadi alanda üretme gücü olan, bütünü ile yasal olduğu halde türlü sebeplerle kamu otoritelerinden gizlenmektedir (Okay, 2011: 59). Örnek olarak; kazanç, vergiler gibi kanun ile belirlenen düzenlemelerden kaçınma biçiminde anlatılabilir.

Kayıt dışı işlemlerin mahiyeti vergi döneminde verginin alınacağı meblağı sağlıklı şekilde belirlenmesine olanak vermiyor ise belgelenmeye elverişli değildir ve belirlenen matrah farkları re'sen tarhiyatı gerektirir (V.U.K. md.30). Kayıt dışı işlemler belge almama, belge düzenlememe ya da var olan belgeyi gizleme şeklinde gerçekleştirilir. Amaç kazancı saklayarak az vergi ödeyerek vergi kaçırmaktır. İşlemi faturasız gerçekleştirilen ürünün kuruma gelişi faturasızsa matrah farkı, satış meblağı ile o ürünün maliyeti arasındaki farktır. Fakat ürünün kuruma girişi yapılarak satışı kayıt altına alınmamışsa satış meblağının hepsi matrah farkı olur (Okay, 2011: 59-60).

3.2.3. Zamanından Önce veya Sonra Kayıtlar

Kurum alışmaları sistemli bir biçimde ve zamanında defterlere kayıt edilmelidir. İşlemlerin gerçekleştiği tarih ile bu işlemin muhasebeye kayıt edildiği tarih arasında fark olması muhasebenin özellikle raporlama basamağında önemlidir. İşlemin, gerçekleşme tarihinden önce ya da sonraki bir tarihe kayıt edilmesi saklanan bir maksadın olduğunu gösterir (Okay, 2011: 60). rnek olarak; ürünlerin stoklarda fazla çıkmaması için sene sonunda alınacak ürünlerin bilanço tarihinden sonraya ertelenmesi ya da kurumun nakit durumunun daha iyi gösterilmesi için gelecek nakidin önce kayıt edilmesidir. İşlemlerin gerçekleştiği dönemlerde kayıtlara alınarak beyan edilmesi esastır.

3.2.4. Uydurma Hesaplar ve Belge Sahtekrliği

Uydurma hesaplar; bu teknikte, kazancı saklamak ya da giderleri fazlalaştırmak maksadı ile gerçekten olmayan bireyler hesabına hayali, aldatıcı kalemler oluşturulur. Bu kalemlerden yararlanılarak uygulanan muameleler olduğundan değişik biçimlerde kayıt altına alınır. Bu maksatla açılan bu uydurma kalemler daha sonra uygun bir hesap ile karşı karşıya getirilerek kapanır (www.bursa-smmmo.org.tr., Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Uydurma hesaplar şu amaçla yapılır (Tan, 20014: 25);

- Vergi kaçırmak,
- Kurumun durumunu olduğundan iyi ya da kötü gösterme,
- Kurum ortak, idareci ve çalışanlarının yaptıkları yolsuzlukları saklama,

- Evraksız ve kayıt dışı yapılan işlemleri denkleştirmektir.
- Bu yöntem ile bir başka hileyi saklamak amaçlanmaktadır.

Belge sahtekârlığı; evraklar aracılığı ile yapılan muhasebe hilesi çeşididir. Evrak sahtekârlığı muhasebe hile tekniklerinde en fazla kullanılan yöntemdir. Belge sahtekârlığı iki biçimde yapılmaktadır (Bayraktar, 2007: 28);

- Belgenin kendisinin ve içeriğinin sahte olması,
- Belgenin kendisinin gerçek olup, içeriğinin sahte olmasıdır.

Dolayısı ile evrak gerçekleşen işlemi olduğundan değişik gösterir. Bu çeşit evraklara muhteviyatı itibari ile yanıltıcı belge denir. Sahte belge ya da muhteviyatı itibari ile sahte belge kullanımının sebepleri şu şekilde sıralanabilir (www.borsa-smmmo.org.tr., Erişim Tarihi: 10.01.2015);

- Evraksız bir gideri evraklı hale getirmek,
- Tahsil edilen KDV tutarını devlete ödememek,
- Gelir ve Kurumlar Vergisi matrahını düşürmek,
- KDV iadesi almak için, giderleri yüksek göstermek,
- Kurumda bir yolsuzluğu saklamak,
- Devlet teşviklerinden yararlanmak,
- Kayıt dışı olan malları denkleştirmek,
- Alınan ürün devlet sınırlarına yasal olmayan yollar ile girmişse,
- Ziraat kesimi tarafından üreticiden gerçekleştirilen satın alma,
- Belgelenemeyecek komisyon gibi harcamalar sebebiyle,
- Geliri kişisel zenginliğe çevirme hırsı,

- Suç olarak algılanmaması.

Belge sahtekârlığı yöntemleri ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Bayraktar, 2007: 30-31);

- Ürün ya da hizmet meblağlarının fazla ya da eksik gösterilmesi,
- Ürün ya da gerçekleştirilmeyen işlemler için evrak temin etmek,
- Belgenin diğer nüshasına değişik, başka nüshasına değişik bilgiler yazmak,
- Evraklarda değişiklik yapma,
- Alınan ürün veya hizmetin alındığı kişi veya kurum ile alınan evrağın başka firmalara ya da kişilere ait olması ya da müşteriden farklı birine evrak düzenlenmesi,
- Gayri faal ya da ticari çalışmalarına son veren işletmelerin evraklarının kullanılması,
- Fiilen ihracatı gerçekleştirilmemiş ürünlerin yurtdışı edilmiş şekilde ve yüksek meblağlarda belgelenmesi ve neticesinde haksız KDV iadesi alınması,
- Geliri olmayan, sahte veya hayatta olmayan bireyler ismine mükellefiyet oluşturulması, ortaklık, işletme kurulması ve çalışmaların bunlar üstünden yapılması,
- İçeriği, miktarı ya da fiyatının gerçek olarak beyan edilmemesi yöntemi ile ithalat yapılması,
- İthal edilen mal evraklarının döviz cinslerinin değiştirilmesidir.

Kullanılan evrakların ve kullanıcı sayısının fazlalığı vergi idarelerini zor durumda bırakmaktadır.

3.2.5. Bilanço Maskelenmesi

Bilanço maskelenmesi; bir kısmı belge sahtekârlığı, uydurma hesaplar ve kayıt dışı işlemler şeklinde V.U.K.' un 359. maddesinde değişik fiiller şeklinde ifade edilmiştir (Dilek, 2009: 7).

Kurumun gerçek iktisadi ve finansal pozisyonunu gösterebilmek için hesapları doğru bir şekilde kullanması gerekir. Fakat doğru tarafları ile iktisadi ve finansal durumunu sergilemek istemeyen kurumlar, hukuk sistemi yönünden suç olmayan maskeleye yolunu seçmektedirler. Pratikte genel olarak bu çeşit hilelere düzenleme hatalarından değil, bilanço oluşturulduktan sonra hesaplar arası yapılan nakil işlemleri şeklinde rastlanmaktadır (Tanç, 2004: 27-28).

Diğer bir tanım ile kurumun mali yapısı ile kar ve likiditesi ile ilgili üçüncü kişi ya da kurumların hatalı, yanılgıya düşürücü şekilde bilgilendirilmesi veya bu doğrultuda görüntü sergilemek maksadı ile bilançonun olduğundan değişik hazırlanmasına bilanço maskelenmesi denir ([www.bursa-smmmo.org.tr.](http://www.bursa-smmmo.org.tr), Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Değerleme yapılırken kurumun var olan kıymetleri örnek olarak stokları gerçek değerinden yüksek değeriye, amortisman ve karşılık ayrılmaz ise bilanço pozitif yönlü maskelenir, kıymetler düşük gösterilir ise bilanço negatif maskelenir. Bilançonun olumlu maskelenme amaçları şu şekilde sıralanabilir ([www.alomaliye.com.](http://www.alomaliye.com), Erişim Tarihi: 10.01.2015);

- Daha çok kredi almak,
- Çok ortaklı işletmelerde ortaklara daha çok kar dağıtarak ortakları tatmin etmek,
- Kurumların kamuoyunda görüntüsünü güçlü hale getirmek,
- Piyasalarda değerli belgelerin bedellerini yükseltmek,

- Hissedarların kuruma iştirakini sağlamaktır.

Bilançoların olduğundan iyi gösterilmesi genel olarak kredi kuruluşlarından daha fazla kredi alabilmek, kurumun görüntüsü iyileştirmek için yapılır. Bunun yanında bilançonun olumsuz olarak maskelenmesinin amaçları ise; ayrılan ortakların ya da varisler ile avantajlı anlaşmalar yapmak, az kar dağıtmak, borsada fiyatları düşürmek ve az vergi ödemektir.

Ayrıca aşağıdaki sebeplerden dolayı da hileli finansal tablolar hazırlanmaktadır (Kula, Kaynar ve Köylü, 2008: 65);

- Çalışmaların neticelerini değiştirmek veya başka hedeflere varmak için özel olarak bilanço dönemine yakın bir tarihe gerçek olmayan kayıtlar girmek,
- Sayışım kalıntılarını değerlendirmede yararlanılan hipotezleri uygunsuz şekilde meydana getirmek ve düşünceleri değiştirmek,
- Raporlama döneminde oluşan muamele ve durumları finansal tablolara aksettirmemek, süresinde önce ya da sonra yansıtmak,
- Finansal tablolarda yer alan meblağlara etki gösterebilecek verileri saklamak ya da ifade etmemek,
- Kurumun finansal pozisyonunu ya da finansal gücünü hatalı sunmak maksadı ile karışık işlemlere girmek,
- Mühim ve olağan dışı işlemlerle ilgili işlemleri ve şartları değiştirmek sureti ile gerçekleştirmektir.

3.2.6. Yanılıcı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması

KDV genel tebliğinin 28 no lu tebliğinde hukuki geçerliliği sağlayan, zorunlu ve yeterli öğeleri içermeyen evraklar sahte belge şeklinde ifade edilmektedir. Sahte belge kullanımının sebepleri şu şekilde sıralanabilir: (Çelik, 2010: 30-31);

- Devlete çalışan yüklenicilerin hak edişlerini süresinde tahsil edememeleri sebebi ile tahsil edemedikleri hak edişlerinin KDV' sini ödememek,
- Kamu kurumları, dernekler, kooperatifler vb. işletmelerin idarecileri tarafından yolsuzluk maksadı ile kullanılması,
- Teşviklerden yararlanmak,
- Enflasyon sebebi ile kurumda veya öz sermayede meydana gelen olumsuzluklardan vergiyi daha eksik ödeyerek kurtulmak,
- Sektördeki çekişme sebebi ile çoğalan giderlerden kurtulma,

Bir evrağın sahte olması, onu düzenleyen kurum yönünden kaçakçılık suçunun ona yüklenilmesi bakımından kâfidir. Fakat aynı durumu kullanıcı açısından söylemek mümkün değildir. Sahte belge, yalnızca vergi kaçırma maksadı ile yapılırsa kaçakçılık suçuna girmektedir. Örnek olarak, 50.000 TL' lik ticari mal alınmasına rağmen 500.000 TL' lik fatura alınması muhteviyatı itibari ile yanılıcı belge niteliğindedir.

Sahte ya da yanılıcı evrak kullanımı, uygulama olarak masraf ya da maliyetleri yükseltmek ve bu yöntem ile vergi yükünü azaltmayı hedeflemektedir. Bazı durumlarda da ürün ya da hizmet alınan birey ya da kurumların evrak vermemesi dolayısı ile masraf ya da maliyetleri belgelendirebilme gereksiniminden doğmaktadır. Sahte ya da yanılıcı evrak kullanımında hedeflenen vergi yükünü azaltmak belgeye dayanmadan da yapılabilir (www.alomaliye.com, Erişim Tarihi:

10.01.2015). Örnek olarak amortismanlar yükseltilebilir, kur hatalı olarak alınabilir. Ürün ya da hizmet alımları, evrağa dayanmasa bile deftere kayıt edilebilir ve evraksız alım şeklinde kayıt yapılabilir.

Doğru bir bağı yansıtan ancak üstündeki verilerin doğru olmadığı belgeler yanıltıcı belgelerdir. Bu tür belgeler, düzenlenmesini icap eden durumun gerçek olmasına rağmen işlemin esas hukuki özelliği saklanarak yanılmaya neden olacak biçimde düzenlenmesidir (Okay, 2011: 66).

Sahte fatura düzenleme fiili, evrağın aslı veya nüshası üstünde yapılabilir. Evrağın aslı veya nüshasının sahte olacak şekilde düzenlenmesinin bir farkı yoktur. Ayrıca evrak bütünü ile veya kısmen sahte olarak düzenlenen evrakta gerçek bir işlem ile beraber sahte bir işlem de mevcuttur. Sahte evrak düzenleme bakımından hareket ögesi; gerçek işlemi yansıtmayan evrağın kanuni koşullara uygun biçimde hazırlanmasıdır (<http://www.ismailguocak.av.tr>., Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Bu tanımlar içerisinde bir ürün fiili ya da hizmet ifası olmaksızın düzenlenen evraklar yanıltıcı belge şeklinde kabul edilir. Özet olarak (Nalbat, 2008: 5);

- Bir ürün ya da hizmet ifası olmadan düzenlenen belgeler,
- Belge hazırlama yetkisi olmayanlar tarafından hazırlanan belgeler,
- Başkası adına düzenlenip kullanılan belgeler, sahte belge şeklinde kabul edilir.

84 nolu KDV Tebliğinde ise şu şekilde ifade edilmiştir (Nalbat, 2008: 5);

- Ürün ya da hizmetin miktar ya da bedeli gerçeğinden düşük ya da fazla gösterilmesi,
- Müşteri ya da satıcısı, tarihi ve seri numarası tahrip edilmesi,
- Ürün teslim ya da hizmet alımının gerçek olduğu fakat evrak düzenleme yetkisi olmayanlar tarafından hazırlanması ya da ismine evrak düzenlenmesi icap eden birey ya da kurum yerine başkası ismine düzenlenen evraklar

içeriği bakımından yanıltıcı, düzenleyen bakımından sahte evrak olarak kabul edilmektedir.

3.2.7.Tahrip Edilmiş Belge ve Defter Düzenlenmesi ve Kullanılması

Defter ve belgelerin tahrip edilmesi; defter ve evraklardaki türlü yazı, rakam ve bilgilerin silinmesi, kazınması, karalanması şeklinde ilk yazılanların okunamaz hale getirilerek yerine yeni rakamların yazılması durumudur. Noter onay kayıtları ya da diğer suretler sabitken, denetim esnasında yetkili kişilere defter ve evrakların gösterilmemesine, saklanmasına denir. Suçun meydana gelebilmesi için defter ve evrakların noterde tasdik ettirildikten sonra vergi incelemesine yetkili kişilere teslim edilmesi gerekmektedir. Ancak defter ve belgeler notere tasdik ettirilmemişse saklama eyleminin yapılması imkansızdır (www.alomaliye.com., Erişim Tarihi: 10.01.2015).

3.2.8. Bilgisayar Hileleri

İlerleyen teknoloji, mevzuata getirilen yenilikler, işlem hacminin fazlalığı muhasebe bilgilerinin kayıt edilmesi, depolanması ve iletilmesinin bilgisayar ortamında yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. İşlemlerin bilgisayar ortamındaki yazılımların üzerinden yapılması muhasebe veri ve yazılımlarının güvenliği hakkında bir takım problemleri de beraberinde getirmiştir.

Bilgisayar hileleri, kurum varlıklarının çalışması maksadı ile herhangi bir biçimde bilgisayar teknolojisinden faydalanma eylemidir (Erden, 1996: 23-25) Bilgisayar, pek çok alanda kullanıma açık olması ile hile yapmaya yönelik maksatları gerçekleştirmek için kullanılan bir araç duruma gelmiştir. Bir bilgisayar hilesi, genel olarak hatalı veri kaydı, yazılımlar üzerinde değişiklik yapma ve manyetik

ortamlarda depolanan bilgi ve verilerin değiştirilmesi veya ortadan kaldırılması biçiminde gerçekleştirilmektedir (elik, 2010: 38).

3.3. İşletmelerde Yapılan Hileler

Hile, kurum içinde yapılan hileler çalışanlar tarafından yapılan hileler, yönetim hileleri ve mali tablolar üzerinde yapılan hileler şeklinde üç başlık altında toplanmaktadır. Bir kurumda hilenin oluşabilmesi için şu imkân ögelerinin bulunması gerekir (elik, 2010: 25);

- Kurumda hileli işlemlere engel olacak ya da ortaya çıkaracak bir iç denetimin olmaması veya var olan denetimin çok güçlü olmaması,
- Güçlü olmayan ahlaki politikalar,
- nc şahışlar ile ve ortaklar ile yapılan saklı olarak yapılan sözleşmeler,
- Personellerin yaptıkları çalışmaların niteliklerini değerlendirmede yetersizlik,
- Hile yapan çalışanların ceza alabilecekleri bir sıkı düzen ortamının bulunmaması,
- Kurumda, personeller arasındaki veri akışının güçlü olmaması,
- Üst kademe yöneticilerinin bilgisiz, aldırış etmeyen ve yeteneksiz olmaları,
- Doğru bir denetim mekanizmasının bulunmamasıdır.

Çabuk ve Yücel (2012) çalışmalarında aşağıdaki tespitlerde bulunmuşlardır;

“Pricewaterhouse Coopers 2009 yılında yapmış olduğu “Küresel Ekonomik Suçlar” araştırmasında özellikle ekonomik kriz döneminde hileli iş riskinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. 54 ülkeden 3000’den fazla üst düzey yöneticinin katılımıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, işletmelerin %30’unda son bir yılda en az bir hile vakası yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Krizden daha çok etkilenen organizasyonlarda özellikle muhasebe alanındaki hilelerin, 2003 yılından bu yana üç kattan fazla arttığı da raporun bir diğer önemli sonucudur. Türkiye’de de araştırmaya katılan 105 şirketin üçte birinden fazlasının ekonomik suçla karşılaştıkları belirlenmiştir. Türkiye’de The Journal of Accounting and Finance October/2012 72 ekonomik suçlardan kaynaklanan mali kayıp, vaka başına ortalama 3,9 milyon dolar olup 2,4 milyon dolar olan dünya ortalamasından yüzde 63 daha yüksektir”.

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere dünyada gerçekleşen bütün yolsuzluklar ve global etki gösteren işletme iflasları denetim mesleğinin yalnız başına kafi gelmediğini kanıtlayarak farklı bilim dallarına ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur.

3.3.1. Çalışanlar Tarafından Yapılan Hileler

Gereksinim kuramına göre personellerde çalışma doyumunu belirli hale getiren esas sebep, mesleğin personelin gereksinimlerini giderip giderememesidir. Birey gereksinimlerinin giderildiği miktarda mesleğinde doyuma ulaşırlar (Çarıkcı, 2001: 162). Kurum personelleri doyuma ulaşmadıkları sürece hile yaparlar (Çelik, 2010: 57).

Personellerin çalıştıkları kurumda hile yapmasına sebep olarak birçok öge bulunabilmektedir. Fakat bir takım ögeler bir araya gelirse hile mutlaka gerçekleşir. Bir kurum personellerinin hileyi gerçekleştirmesi için gereken 3 öge “hile üçgenini” meydana getirmektedir. Bu ögeler (Açık, 2012: 355-356);

- **Baskı:** Genellikle kurum idarecileri firmaya ait finansal verilerin sağlıklı görünmesini istemektedir. Bunun sebebi kazanacakları ücretlerin, primlerin ve çalışmalarını devam ettirmelerinin bu duruma bağlı olmasıdır. Kurumda personeller ise kişisel ihtiyaçları, lüks yaşam, kumar vb. sebepler ile daha çok paraya gereksinim hissetmeleri halinde, bu bireyler muhasebe bilgileri üstünde hileye başvururlar. Bu çeşit baskı genel olarak bireysel ve para ile ilgili menfaatler için meydana gelmektedir.
- **Haklı gösterme:** Hile üçgeninin 2.etmeni, haklı göstermedir. İdareciler ve personeller uyguladıkları hileli tutumlar için kendilerini doğru ve haklı çıkaracak pek çok uydurma sebep öne sürerler. Örnek olarak, nakit para çalan personeller, bu durumun çalma değil geri vermek üzere aldığı hakkında kendilerini inandırarak, ortaya koydukları hilenin doğru olduğunu kanıtlamaya uğraşırlar. İdareciler ise, muhasebe verileri raporlarını saptırırken, bu sahtekârlığı kurum ve personeller için yaptıklarına inanırlar.
- **Fırsat:** Personelin hile yapması için, bunu yapacak uyumlu bir pozisyonda olması gereklidir. Bir diğer ifade ile personel ile idarecilerin evrak ve işlemlerde hile yapması için gereken imkânları elinde bulundurmaları gereklidir.

Çalışanlar tarafından yapılan yolsuzluklar şu şekilde sıralanabilir (www.bursa-smmmo.org., Erişim Tarihi: 10.01.2015);

- Kurum işlemlerinde görünen parayı zimmetine geçirmek ve sonrasında işlemler üstünde hile yaparak zimmetin saklanması,
- Türlü şekillerde uygulanan nakit tahsilatların işleme alınmadan zimmete geçirilmesi,
- Kurumun çeklerinin üstünde bazı farklılıklar yaparak çalınması ya da personellerin bu evrakları kendi menfaatleri için kullanması,
- Banka işlemleri üzerinde oynama yaparak nakdi çıkar sağlamak,

- Evraklar üstünde uygulanan bazı farklılıklar ile ya da sahte evraklar hazırlamak sureti ile türlü menfaatler elde etmek,
- Gerçek olmayan satıcı firma ve masraf, borç meydana getirerek hesabına ödeme sağlamak,
- Depoda bulunan malları zimmetine geçiren bir personelin bu hali saklamak için evraklarda farklılıklar yapmak,
- “Sahte ve muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge” kullanarak masraf hesaplarının yüksek gösterilmesi sağlanarak hesabına ödeme yapılmasının sağlanması,
- Şişirilen yolculuk masrafları ile çıkar sağlamak,
- Yetkisi olmadan ya da uygun olmayan şekilde indirim yaparak çıkar elde edilmesidir.

3.3.2. Yönetim Hileleri

Gerçekleştirilen hata ve hilelerin araştırılması neticesinde; hataların genel olarak çalışanlarca kasıtlı olmadan gerçekleştirildiği, ama hilelerin yoğun şekilde tepe yönetimi ya da idareci ortakları tarafından türlü çıkarlar doğrultusunda uygulandığı gözlemlenmektedir (Uyar ve Küçükkaplan, 2012: 4).

Yönetim tarafından uygulanan hileler, herhangi bir kurumun 5 muhasebe döngüsü ile alakalıdır. Bu döngüleri Bekçioğlu (2013: 9) şu şekilde ifade etmiştir;

- Satışlar ve Tahsilâtlar
- Satın almalar ve Tediyeler
- Ücret Bordroları ve Personel

- Stoklar ve Ambarlar
- Sermayenin Sağlanması ve Geri Ödemeler

Kurum yönetim kademesince uygulanan muhasebe hilelerinin asıl hedefi; kurumun mali pozisyonunun “olduğundan daha kötü” veya “daha iyi” gösteren düzenlemeler yapmaktır. Kurumların asıl hallerini iyi ya da kötü gösteren düzenlemeler, hareketlerin yapılması ve mali tabloların düzenlenmesi basamağında, kurum idarecilerinin çıkar elde etmesi için, 3. bireylerin aleyhine çıkar sağlamak için uygulanan hilelerdir. Bu hilelerden zarar görenler, kurumların kendisi, müşteriler, ortak ve pay sahipleri olabilir (www.alomaliye.com, Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Kurum idarecilerinin muhasebe hilelerini yapma Bekçioğlu ve diğerleri (2013: 9); “zimmelerin gizlenmesi, ortakların birbirini yanıltma isteği, daha az kâr dağıtma arzusu, yolsuzlukların gizlenmesi, hak edilmeyen teşviklerden yararlanma hevesi, vergi kaçırma düşüncesi” şeklinde ifade etmişlerdir. Kurum idarecileri, kredi kuruluşlarından daha çok kredi kullanabilmek için, borsada hisse senetleri fiyatlarını artırmak için, kurumun halkoyunda imgesini güçlü duruma getirmek için vb sebeplerle kurumun finansal tablolarını olduğundan daha iyi görünmesini sağlamaya yönelik “muhasebe hileleri” yapacağı gibi, daha az vergi ödeme, daha az kar dağıtma ya da ortaklardan ayrılan olursa yararlı sözleşmeler yapabilmek için finansal tablolar üstünde negatif etkenleri olan düzenlemeler yapmaktır. Bu düzenlemeler (Pazarçeviren, 2005: 6);

- Daha son basamağa gelinmeyen ve gelir elde edecek kayıtları daha olmadan gelir olarak kayıt etmek,
- Hayali gelir hesapları kayıt etmek,
- Bir kerelik kar hareketleri ile gelir seviyesini yükseltmek,
- “Cari dönem giderlerini sonraki dönemlere aktarmak”,
- “Gelecek dönem giderlerini cari döneme gider olarak kaydetmek” tir.

3.3.3. Mali Tablolar Üzerinde Yapılan Hileler

Genel olarak bir işletmenin mali tablolarını gerçeği yansıtmayacak biçimde düzenlemesi şeklinde tanımlanmaktadır (Altıntaş, 2010: 154). Gelirin yüksek, masrafların ve borcun düşük gösterilmesi örnek olarak gösterilebilir.

Mali tablolarda hile yapmanın amacı; genel olarak, kurumun net gelir ya da varlıklarının bedelini gerçek değerinden daha yüksek göstermektir. Kinney ve McDaniel (1989)' un yaptığı çalışmalarda mali tablolar üzerinde düzeltme yapan kurumların çoğunun kazançlarını fazla beyan ettiği ve bu beyanları düzelttiğini belirlemiştir. Başka yönden bu durumun tam tersi de hedeflenerek düzenlemeler yapılmaktadır. Başka bir ifade ile kar elde edilen bir dönem sonunda kurum kazancını “gerçekte olduğundan daha düşük gösterilmesi” durumudur. Bu yöntem ile mali tablolarda bulunmayan kar, mali durumun gerçekten daha kötü olduğu dönemlerde kullanmak için yedeklenir (Küçük ve Uzay, 2009: 243).

3.4. Muhasebe Hilelerinin Sebepleri

Muhasebe hileleri, genellikle türlü yolsuzlukları saklamak, kurumun durumunu farklı yansıtmak ve vergi kaçırmak hedefi ile uygulanmaktadır. Muhasebe hilelerini alış hileleri, satış hileleri, işletme giderlerini yükseltmek, özel giderlerini işletmeye aktarmak, arızı giderleri gizleme biçiminde 5 başlık altında toplamıştır.

3.4.1. Alış Hileleri

Dönem karını düşürerek, daha az vergi ödemeyi hedefleyecek biçimde yapılan kayıtlar “alış hileleri” olarak ifade edilmektedir. Kayıt dışı alış, yüksek bedelli alış, alış iskontolarını kayıt dışı bırakma biçiminde meydana gelmektedir (Açık, 2012: 360).

Kayıt dışı ya da gizli alımlar; mal alımlarında evrak istenmemesi ve alımların kayıtlara alınmaması, indirimlerin kayıt edilmemesi ise; nakit alış veya ciro indirimlerinden meydana gelmektedir. Bu durum gider düşürücü etkene sahiptir. Bu indirimler, kayda alınmayarak çıkar sağlanır ve bu durum vergi kaçırmaya sebep olur. Alış yolsuzluklarında yaşanan bir başka teknik de alım tutarlarının “yüksek gösterilmesidir” (Okay, 2011: 76). Örnek olarak alınan malların evrakta görülen değerinden daha az fiyat ile alınması ama daha yüksek bedel ile alınmış gibi gösterilerek yevmiye kayıtlarının yapılmasıdır. Bu şekilde maliyet yükseltilerek dönem karı eksik gösterilecektir.

3.4.2. Hâsılâtın Kaydedilmesi ve Satış hileleri

Uluslararası Muhasebe Standartlarına göre hâsılât şu şekilde ifade edilmektedir (www.denetimnet.net., Erişim Tarihi: 12.01.2015):

“Ortakların varlığa katkıları haricinde, öz kaynakta artışla neticelenen ve kurumun dönem içerisindeki olağan çalışmalarından kazanılan brüt ekonomik yarar tutarıdır. Hâsılât, sadece kurumun kendi adına aldığı ve alacağı brüt ekonomik yarar akışlarını kapsar. Üçüncü şahıslar adına toplanan satış vergileri, mal ve hizmet vergileri ve katma değer vergisi gibi tutarlar kurumca kazanılan ekonomik fayda değildir ve öz kaynakta yükselme meydana getirmediği için bu tutarlar hasılât haricinde tutulurlar”.

Hâsılat kavramı birçok düzenleyici kurum tarafından açıklanmıştır. Örnek olarak FASB' ın 1977 tarihinde yayınladığı taslakta hâsılat, bir kurumun bir dönem süresince (Küçük ve Doğan, 2009: 281);

- Ürünlerin dağıtımı ya da imalatı,
- Hizmetlerin yerine getirilmesi,

Başka kazanç elde edilen çalışmaların yapılması yolu ile varlıklarında temin ettiği kesintisiz artışlar ya da yükümlülüklerdeki kesintisiz azalma şeklinde ifade edilmiştir.

Kayıt etmek; bir işlem ya da olayın kayıt edilmesi ya da ekonomik birimin finansal tablolarına varlık, borç, kazanç ve masraf gibi kalemler şeklinde ilave edilmesine dair resmi bir süreç şeklinde açıklamak mümkündür. Mal satışlarında hâsılatın finansal tablolara yansıtılması için aşağıdaki şartların gerçekleşmesi gerekir. (TMS-18, md. 14);

- Kurumların malların sahipliği ile alakalı önemli riziko ve kazançları müşteriye aktarması,
- Kurumların satılan ürünler üstünde etkili bir denetleme ya da sahipliğin genellikle gerektirdiği biçimde bir idare aktivitesini devam ettirmemesi,
- Hasılat meblağının güvenilir şekilde ölçülebilmesi,
- İşleme ilgili ekonomik faydaların kurumca kazanılmasının beklenmesi,
- İşleme ilgili aktarılan ya da aktarılacak olan giderlerin güvenilir şekilde ölçülebilmesidir.

Hizmet sunulmasına bağlı bir işlemin neticesinin güvenilir bir şekilde değerlendirebildiği pozisyonlarda, işlemle alakalı hasılat işleminin bilanço tarihi itibari ile tamamlanma seviyesi göz önünde tutularak mali tablolara aktarılır.

Harekete bağlı neticelerin sağlıklı bir Şekilde değerlendirilmesi için Şu Şartların bütünüünün var olması gereklidir (TMS-18, md.20);

- Kazancın güvenilir Şekilde ölçülmesi,
- İşleme bağlı ekonomik faydaların kurumca kazanılacağıının beklenmesi,
- Bilanço tarihi itibari ile işlemin bütünlenme seviyesinin güvenilir bir Şekilde ölçülmesi
- İşlemler için oluşan giderlerle işlemlerin bitmesi amacıyla gerekli giderlerin sağlıklı Şekilde ölçülmesidir.

Satış hileleri, satılan emtia tutarlarının, ücret karşılığı yapılan işlerin ücret bedellerinin tamamı ile ya da bir bölümünün kayıt dışı bırakılarak, kurum yöneticilerince tahsil edilmesi Şeklinde yapılır (Tan, 2004: 23). Satış hilelerinde uygulanan teknikler Şu biçimde ifade edilmektedir (elik, 2010: 29-30);

- Birinci teknik “gizli satış”lardır. Bu teknikte muhasebede kayıt hiç yapılmaz. Satış işlemlerinde hiç evrak kullanılmaz ya da müşteriye normal kullanılan evrak haricinde evrak verilir. Bu evraklar sonrasında ortadan kaldırılarak imha edilir. Bu sebeple bu teknik ile uygulanan hilelerin kayıtlar ve evrakların denetlenmesi neticesinde ortaya çıkarmak zordur.
- İkinci teknik, destekleyici evraklarda değişim yapılarak satış işlemleri, asıl satış ile alakalı evrak ya da ödeme belgesine bağlanır. Fakat fatura üstündeki bilgiler gerçeğe uymadığıından ispatlayıcı evrak ve bunun ile alakalı muhasebe işlemleri gerçeği yansıtmayacak ve bu durum satış işlemlerinin defter kayıtlarında noksan görünmesine sebep olacaktır.
- Üçüncü teknik ise; olmayan kurumlara yapılan satış işlemleridir. Kurum önceden evraklı aldıkları emtiaları evrak düzenlemeden yüksek bedellere satar. Sonrasında stokunda görünen ürünlerin satıŐını, uydurma firmalara düşük fiyatlarla satarak ve evrak düzenleyerek satış gelirini gizler.

3.4.3. İşletme Giderlerini Yükseltme

İşletmeye ait gelir tablosunda bulunan “maliyet ve giderler” kalemlerinden birinin hileli olarak yükseltilmesi yöntemi ile dönem karının düşürülmesidir. Gider kalemlerinden hile yapmaya en müsait hesap amortisman hesabıdır. Açık (2012: 360) bu hile yöntemi ile ilgili şunları ifade etmiştir;

“Amortismanına tabi olmayan kıymetleri amortismanına tabi tutmak, amorti edilen kıymeti yeniden amortismanına tabi tutmak ve yüksek oranda amortisman ayırmak bunun en güzel örnekleridir. Giderleri yükseltmenin bir diğer yolu aktifleştirilip amortismanına tabi tutulması gereken harcamaların doğrudan gider yazılmasıdır”.

3.4.4. Özel Giderleri İşletmeye Aktarma

Özel giderleri kuruma aktarma; kurum ile alakasız olduğu halde ortaklara ait özel masrafların kurum masrafları içerisinde gösterilmesi biçiminde meydana gelmektedir (Okay, 2011: 78). Bu masraflar; kişisel masraflar, seyahat, misafir ağırlama, hediye, ev masrafları gibi masraflardır.

3.4.5. Arızı Giderleri Gizleme

Arızı giderler, bir kurumun faaliyeti ile ilgisi bulunmayan masraf çeşitleridir. Bir demirbaşın satışından meydana gelen zarar, arızı gidere bir örnektir. Bu masrafları gizlemek sureti ile vergi bakımından hile yapılabilmektedir (Okay, 2011: 78).

Tahsil edilen türlü tazminatlar, amorti edilerek tahsiline imkân olmayan alacaklardan yapılan tahsilatlar, evrak harici kazanılan özel iskontolar, değerini yitiren malların satış geliri gibi öğeleri içerir (Açık, 2012: 360-361).

3.5. Türkiye ve Dünyada Muhasebe Hile Skandalları

Türkiye’ de yaşanan hile skandallarından İmar bankası skandalı şu şekilde gelişmiştir.Banka, “Türkiye İmar Bankası Türk Aş” firması 22.03.1928 yılında kurulmuştur. 1970’ lerde Doğu Grubunun aldığı banka, 1984 tarihinin Ekim ayında Uzan Gurubu’ nca satın alınmıştır. Uzan Gurubu’ nun başka bir bankası olan Adabank’ ın kuruluş çalışmalarına devam edilirken satın alınan İmar Bankası’ nın %55 payı daha sonra %43’ lük payı da alınarak tamamı satın alınmıştır (Kelecioğlu, 2010: 3).

İmar Bankası olayı, ilk olarak kuruluşun vergi kaçırıp hayali hesap açılışlarının olduğu iddiası ile başlatılan soruşturmaya gündeme gelmiştir. İzinleri kaldırılan ve el konulan bankanın hesaplarının hayali olduğu ilk 1992’ de belli olmuş fakat o zamanın siyasi lideri bunu göz ardı ederek soruşturma açılmasını gereksiz görmüştür. Meclis araştırması esnasında, Bankalar Yeminli Murakıby tarafından hazırlanan raporda bankanın kar ettiğine dair kayıtlardan vazgeçilmesi hususunda uyarıldıkları tespit edilmiştir. İmar Bankası 1990’ nın ikinci ayında hesap sahiplerinin bankadan aldıkları faizlerin üstünden hesaplanan %10 stopaj ve %0,5 Savunma Sanayi Destekleme Fonu kesintisinden meydana gelen yaklaşık 1 milyar liranın Maliye Bakanlığı’ na bildirilmediğine dair bir ihbar üzerine soruşturulmuştur. Soruşturma komisyonunun hazırladığı raporda, hesap uzmanlarının yaptığı denetimlerin neticelerine de bulunmaktadır. Buna göre; İmar Bankası’ nın toplam 8 şubesinde incelenerek 3,9 milyar liralık matrah farkı tespit edilmiştir (Bayraktar, 2007: 67-68).

İmar Bankası’ nda denetim elemanlarının yaptığı tespitler ile yapılan yolsuzluk yöntemleri şu şekildedir;

- Eksik hesaplanan zorunlu karşılıklar,
- Yetkisiz ve açığa DİBS satışı,
- Hakim ortak kredileri (03.07.2003 tarihi itibari ile bankadan tahsis edilen nakit kredilerin hepsinin Uzan Gurubuna kullanılması),
- Paravan şirketler üzerinden kaynak aktarımıdır.

İmar Bankası olayı, pek çok kaynakta Türkiye' nin yolsuzluk skandallarında en büyük işlemsel risk skandalı olması rağmen gerçekleşen olay rakamsal kayıptan çok banka sahipleri ve idaresi tarafından gerçekleştirilen büyük bir örgüt yolsuzluğu suçudur. Üst seviye yöneticiler tarafından gerçekleştirilen yönlendirmelerle kanun dışı eylemlerde bulunarak, banka kayıtları ile oynayarak, devlete karşı kasti olarak hatalı raporlamalar yapılmıştır. Bu yolsuzluk uzman denetçilerin araştırmaları sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Enron şirketi 1980 yılında Amerika' nın Houston Teksas eyaletinde gelir sıralamasında yedinci şirket olarak kurulmuştur. Enron doğalgaz, elektrik ve bildirişim ile ilgili ürün ve hizmetleri toptan ve perakende şeklinde alıcıların hizmetine sunmaktaydı. 1997 yılından itibaren gelirini 569 milyon dolar fazla beyan etmiştir. Enron 5,4 milyar dolar kendisi ile ilgili olan ama bu kalemlerini bilanço tablolarına eklemediği kurumlara borç olarak vermekte veya yatırımlar yapmıştır. Enron' un 3000' in üzerinde yan kuruluşu bulunmaktaydı. Bilanço tablosuna yansımayan işlemler ile borçlarını saklayarak kurum ile alakalı verileri sunmasını gerektiren yasalardan da kaçmayı başarmıştır. Enron 100' ün üstünde özel maksatlı bilanço saklama kuruluşları sebebiyle milyonlarca dolar borcunu saklamayı başarmıştır. Bunu işletmeler ile kısıtlı borç ortaklıklarına girerek yapmıştır. Bu şekilde, Enron kalemleri kendisi tarafından denetlenmeyen veya tamamı ile yan kuruluşu ait olmayan özel kuruluşlara yüklemiştir (Süer, 2003: 2; Karayel, 2006: 32-33).

Enron' un Yönetim Kurulu Başkanı Clifford Baxter 2001 Mayıs ayında ve Genel müdür Jeffrey Skilling kişisel nedenlerden dolayı ani olarak istifa ettiler. Bu durum Enron' daki problemlerin ilk işaretleri olarak görülebilirdi. Skilling yalnızca

bir iki ay önce genel müdür seçilirken, Baxter 2000’ de başkan olmuştu. Bir aydan kısa bir zamanda Enron 1997-2001 yılları arasında olan gelirini baştan düzenledi. Bunun sebebi Enron’ un küresel mali bölüm başkanı Michael Copper’ ın yönettiği ve LJM Cayman ve Chewco Yatırım şirketi ile olan iştiraklerde olan muhasebe hatalarıydı. Bu düzenlemeler LJM1 ve LJM2’ nin idarecisi Fastow’ un 30 milyon dolar fazladan ödeme aldığını açıklaması ile sürdü. Yatırım yapanlarının güveninin ortadan kalkması ile Enron’ un borç değerlendirme oranları aşağı indi ve 2 Aralık 2001 yılında Enron battığını açıkladı (Munzig, 2003: 20).

Enron, iflasını açıkladığı 2 Aralık 2001’ de Amerika’ nın 7. büyük kuruluşu, dünyanın da önde gelen enerji ticaret şirketlerindendi. Enron şirketi, iflas etmeden önce 21.000 personeli olan, elektrik, doğalgaz, kâğıt ve bildirişimde dünyanın sayılı firmalarındandı. 2000’ de 101 milyar dolar kazancı olduğu bildirmiştir.

“Bu enerji ve ticaret devinin, 2001 Kasım ayındaki varlıklar toplamı 70 milyar dolar, hisse senetlerinin New York Borsası'ndaki pazar değeri de 80 milyar dolar idi. ABD ekonomik tarihinin bu en büyük iflas olayının ardından, şirketin hisselerine yatırım yapmış yatırımcıların servet kaybının 80 milyar dolara ulaşabileceği tahmin edilmiştir” (Aysan, 2002: <http://www.radikal.com.tr>).

Bu başarısızlıkla ilgili büyük payı olanların içerisinde, muhasebe uzmanlığı mesleğinin büyük kuruluşlarından ünlü “Arthur Andersen” kuruluşu da vardı. Enron, bağımsız denetim ve işletme danışmanlığı sahasının en büyük kuruluşlarından Arthur Andersen’ in kontrolü içerisinde batan üçüncü güçlü kuruluştur. 1996-2002 arasında meydana gelen bu üç başarılı olmayan kuruluşun, mali tabloları genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre kontrol edilerek gösterilen tarihlerde kurumun finansal tabloları ile çalışma neticelerini, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre sağlıklı ve tarafsız şekilde sundukları Arthur Andersen uzmanları tarafından onaylanmıştır. Dünyadaki en güçlü muhasebe kurumlarından birisinin bu başarısızlıkları, denetim firmalarına olan toplumsal güveni sarsmıştır. 1996’ da ki olay, Waste Management ile alakalıdır. Bu vakada Arthur Andersen 1992’ den

itibaren hazırladığı denetim raporlarının, kuruluşların gelirlerinin, toplam olarak 1 milyar dolar civarından fazla sunulmasına sebep olduğu, Sermaye Piyasası Kurulu'nda açıklanarak yasal organlar tarafından da ilan edilmiştir. Bu vakada Arthur Andersen mahkemede, mesuliyet almadan 8 milyon dolar ödeme yapmaya ve ortakların zararlarını gidermek üzere Waste Management' in ödemeyi onayladığı 220 milyon dolarlık ödemeye yardımda bulunmayı da kabul etmiştir. Bu durumun devamı olarak bir skandal daha yaşanmıştır. 1992 tarihinden itibaren denetlenen Enron firmasının iflas etmesi diğer olaylardan daha büyük bir skandal olmuştur. Sermaye Piyasası Kurulu' nun ikazları üstüne, Arthur Andersen tarafından kontrol edilen mali tabloda sunulan Enron' un öz varlığı, 2001' de 1.2 milyar dolar eksiltilek, 2001' in gelirinden de 600 milyon dolar düşürülmüştür (Aysan, 2002: <http://www.radikal.com.tr>; Bayraktar, 2007: 39-40).

Birçok alanda faaliyet gösteren Enron firması, 2000 yılında büyük bir mali güce ulaşmıştır. Bu olay, kurumun kendisini olduğundan daha kazançlı sunmasına ve bunun için denetim kuruluşlarından yardım aldığına dair bir skandaldır. Enron firmasının iflas etmesinin en büyük sebeplerinden biri kurum idaresi tarafından uygulanan hatalı muhasebe tatbikleridir. Kurum, denetim raporlarının kullanıcıları tarafından verecekleri kararlarda büyük bir etkisini olduğu bildiği için mali tablolar aracılığı ile gelirlerini olduğundan yüksek göstererek borç miktarını gizlemiştir. Bu biçimde karışık bir finansal yapı meydana getirmiştir. Denetim şirketinin düzenlediği raporlarda, Enron'un gelirlerini fazla göstermek için muhasebe işlemlerinde çok fazla karışık işlemler uyguladığı belirlenmiştir. Diğer taraftan raporda denetim firması, hatalı işlemleri belirlemesine karşın kurum ile alakalı olumlu görüş bildirmiştir (Atmaca, 2012: 193).

Enron vakasını yalnızca büyük olan bir yolsuzluk şeklinde değerlendirmek mümkün değildir. Muhasebe ve denetim sorunu öne çıkmıştır. Fakat bunun haricinde Enron vakasının meydana gelmesine neden olan birçok etken bulunmaktadır. Vakanın bu derece karışık olmasının temel sebebi, çok yönlü meydana gelen birçok hatalı uygulamanın aynı zamanda bir araya gelmesidir. Bu uygulamalar şu şekildedir (Sarıoğlu, 2002: 49-50);

- Hatalı idari kararlar,
- Mesleki bilgi noksanlığı,
- Muhasebe ve denetim standartlarındaki boşluklar,
- Hatalı muhasebe uygulamalarıdır.

Enron' un iflasındaki en önemli etken, Özel Amaçlı Varlıklarının kullanılmasında uygulanan hata ve hilelerdir (Dinç ve Cengiz, 2014: 229). Çok sayıda birey Enron firmasının iflası sebebi ile para kaybetmiştir. Bu kişiler yeni ekonomik yapıların gücüne inanarak Enron hisselerini almışlardır. Fakat yanıldıkları için yüklü oranda para kaybetmişlerdir. Enron, karı olmayan bir firma olmamakla birlikte güçlü bir firma olarak görünüyordu. Dışarıdan, firmanın yapısı yöneticilerin başarılı ve akılcı yönetim uyguladıkları, iş ahlakı olan, karşılıklı bağlılığın bulunduğu bir şirket görünümü sergilemekteydi (Tamer, 2002: www.milliyet.com.tr). Fakat beklentiler doğru çıkmadığı için güvenen bireyler büyük zarara uğramışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde başta enerji sektörü olmak üzere birçok alanda faaliyet gösteren en büyük firmalarından olan Enron' un yaptığı açıklama, halka arz edilmiş işletmeler tarafından açıklanan finansal göstergelere karşı güveni sarsmıştır. Enron firmasının iflası uluslararası boyutta yankıya yol açmıştır. Firmanın aniden iflas etmesi, modern muhasebe sistemine ve bağımsız denetim firmalarına olan ihtiyacı arttırmıştır. Enron firmasının iflasında üç önemli faktör belirlenmiştir (Dinç ve Cengiz, 2014: 229);

- Kurum büyük oranda kullandığı “Özel Amaçlı Varlıkların” muhasebe kayıtlarındaki hata ve hileler,
- Kurumun koşula bağlı sorunluluklarının değerlendirilmesi ve muhasebe kayıtlarında gerçekleştirilen hatalar,
- Kurumun çalışmalarının son zamanlarda büyük oranda kullandığı vasıtalarla yapılan anlaşmaların değer belirlenmesi aşamasında ve muhasebe kayıtlarında gerçekleştirilen hatalardır.

Enron ve buna benzer büyük kurumlar tarafından yapılan mali tablo hilelerinin bağımsız denetimlerden geçmesi mali tabloların güvenilirliğini, doğruluğunu, kalitesini, örgütsel yönetimin etkisi gibi konuları ön plana taşımıştır. Hileli olarak yayınlanan mali tabloların kullanılması ve doğruluğu hakkında kamuoyuna güveni zedelemiştir. Mali tablo hilelerinin seviyesi çok az olsa da, yatırım yapacak kurum ve kuruluşları ile kredi veren kurum ve kuruluşlar mali tabloların hileli işlemleri sebebi ile tehlike altında olduklarına dair bir algı oluşmuştur.

Diğer taraftan, globalleşmenin sonucu olarak kurumlar arasındaki bağlar artarak daha fazla bilgi ve uzmanlığa ihtiyaç doğmuştur. Bu durum yeni meslek alanlarına ihtiyacı tetiklemiştir.

3.6. Muhasebe Hilelerinin Ekonomiye Etkileri

Meydana gelen yolsuzlukların çok çeşitli olumsuz neticeleri vardır. Yolsuzluklar neticesinde piyasalarda rekabetçilik özelliğini, siyasi liderler otoritelerini kaybetmektedir. Yolsuzluk ve hileler özellikle gelişmekte olan devletlerde, milli, sosyal, iktisadi ve siyasi gelişmelerde yavaşlama gerçekleşir. Bu şartlarda güven ortamı zedelendiği için, yatırımlar için gereken kaynakları bulma güçlüğü çekilir, projeler yarım kalır, üretim de düşme olur, yönetimde verimlilik düşer. Pazarçeviren (2005)' in yaptığı çalışmasında, finansal tablo kullanıcılarını yanıltmaya yönelik işlemlerin artması sebebi ile ekonomik kayıplar meydana geldiğini göstermektedir.

Hilelerin artması sonucunda dünyada büyük skandallar yaşanmıştır. Ülke ve işletmelere maddi ve manevi bakımdan zarar veren hileler, maddi anlamda piyasalarda somut olarak; işsizlikte artış, ekonomik kayıplarda büyüme gibi sonuçlara sebep olurken, manevi bakımdan ise; özellikle denetim alanına olan güveni zedelemektedir (Bulca ve Yeşil, 2014: 52).

Örneğin yakın zamanda yaşanan 2008 krizinde muhasebe temelli hileler domino etki yaratarak daha büyük finansal krizin yaşanmasına neden olmuştur. Gerçeği yansıtmayan finansal raporlarla birlikte yine aynı zeminde oluşan bağımsız denetim ve derecelendirme kurumları yanıltıcı etkileri bu krizleri körüklemiştir. Muhasebe, finansal ve ekonomik sistemlerin alt sistemidir ve bu alt sistem tarafından oluşturulan bilgilerin meydana gelen krizlerde büyük etkisi vardır. Her şeyden önce yaşanan küresel krizin işletmelerin muhasebenin temel kavram ve ilkelerinden uzaklaşmasının bir sonucu olduğu söylenebilir. Bu noktada muhasebe standartlarının da birçok muhasebe temel kavramından uzaklaşmayı adeta teşvik eden bir yapı getirmeye çalıştığı gözden uzak tutulmamalıdır. Muhasebe kural ve standartlarının tanıdığı seçenekler ve sahip olduğu esnekliklerin yol açtığı yaratıcı muhasebe uygulamaları ile yanıltıcı finansal raporlar da krizin nedenleri arasında sayılabilir. Zira bu sayede finansal bilgi kullanıcılarının işletmeyi gerçekte olduğundan daha farklı algılaması ve genellikle zarar görecekları kararlara imza atmaları sağlanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ADLİ MUHASEBE

4.1. Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Kavramı

Türkçe’ de “adli” şekilde isimlendirilen “forensic” kelimesi lügat manası açısından, “mahkemeye ait”, “adli davalarda bir standart olarak kabul edilme” şeklinde ifade edilmektedir. Başka bir tanım ile “adli” kelimesi, “mahkeme veya kamu tartışmalarına bizzat konu teşkil eden; ilişkili olan veya bu tartışmalarda kullanılan” şeklinde ifade edilmiştir (Bekçioğlu, Coşkun ve Gümüş, 2013: 3).

Adli muhasebe kavramını, Maurice E.Peloubet 1946 tarihinde ortaya atmıştır. Peloubet, adli muhasebeyi tanımlamasında başta yalnızca “yasal davalarla” alakalı muameleler için kullanılırken, zaman içinde mali tabloların düzenlenmesi ve incelenmesi gibi muameleler için de kullanılmıştır. (<http://www.bjmer.net>., Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Adli muhasebe mesleği, 1900’ lü yılların sonuna doğru Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere gelişen devletlerde büyük öneme sahip bir iş şeklinde görülerek gelişmiştir. İşin orijinal adı “Forensic Accounting” şeklindedir (Çankaya, Dinç ve Çoban, 2014: 71-72).

Adli muhasebe; “muhasebe, denetim ve araştırma yöntemlerinin yasal sorunların çözümünde kullanılmasıdır”. Adli muhasebe işi hukuksal anlaşmazlıklarda bulunan tarafların iddiada buldukları ziyan miktarlarının

ölçümlerini yapar ve anlaşmazlıkların yargı organlarına taşınmadan çözüm bulunmasına katkı sağlar. Anlaşmazlık yargı organlarına taşınmışsa adli muhasebeci bu halde “bilirkişi” şeklinde hizmet vermektedir (www.bjmer.net., Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Adli bilim dallarından biri olan adli muhasebe pek çok firmaya tesir eden ve çok fazla yatırım yapan bireylerin mağduriyetine neden olan hileli muamelelerin belirlenmesine ve bu muamelelere mani olacak bakış açılarının gelişmesini sağlayacak bir bilim dalıdır. Literatürde adli muhasebe, muhasebe ve bir işletmeyi yönetme verileri ile toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünüün prensipleri ve ilkelerini, araştırman bir mantık ile toplumsal hukuksal problemlere tatbik edilen bir bilim şeklinde ifade edilmektedir (Pehlivan ve Dursun, 2012: 130). Adli muhasebeci, kendinden beklenen mesuliyeti yerine getirmek için alması gereken eğitim ile alakalı tartışmalar sürmektedir. Bunun sebebi, halka yansıyan finansal skandalların ve klasik inceleme tekniklerinin ve muhasebe öğretiminin bu skandallara mani olmada yeterli olamamıştır.

Adli muhasebe, birçok batı devletinde ileriye dönük bir meslek olarak kabul gören ve özel olarak “dolandırıcılık suçlarının” araştırılmasında çok büyük katkıda bulunan önemli bir meslek dalıdır (Çankaya, Dinç ve Çoban, 2014: 72). Adli ve muhasebe kavramlarının bir araya gelmesi ile adli muhasebecilik kavramı oluşturulmuştur. Adli; olayların hukuksal boyutunu, muhasebe ise; ticari eylemler neticesinde meydana gelen işlemleri ifade etmektedir. Dolayısı ile adli muhasebe, hukukla muhasebenin ticari işlemler neticesinde meydana gelen işlemlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Hukuk ve muhasebe bilimlerinin birleşerek oluşturduğu adli muhasebecilik, yargı mercilerinin kararlarına destek olmak için finans, hukuk ve ticari alandaki işlemlere ilişkin detaylı bir uzmanlık seviyesine sahip olmayı gerektirir.

4.2. Adli Muhasebecilik Mesleğinin Tarihsel Gelişimi

Adli muhasebecilik mesleğinin kökeni 5000 yıldan fazla bir geçmişe dayalıdır. MÖ. 3300-3500 yılları arasında dünyanın ilk muhasebecileri Mısır’ da bulunan kâtiplerdi. MÖ. 321-184 yılları arasında Hindistan Mauray döneminde kayıt işlemlerinde gerçeklik ve suç işleyenleri cezalandırmaya yönelik eğilimler görülmüştür. Muhasebe kavramı ile alakalı yapılan en eski bilimsel çalışma Kautiya tarafından yapılan Arsthasastra’ da birçok değişik hesap görülmekte, ayrıca muhasebecilerin çalıştıkları sırada gerçekleştirdikleri dolandırıcılık ve yolsuzluklar için cezalandırılması gerektiği belirtilmektedir (Oberholzer, 2002: 1).

Adli muhasebecilik, 1824 tarihinde, “İskoçya’ nın Glasgow şehrinde” muhasebecilik yapan birinin hazırladığı el broşüründe karşılaşılmıştır. Yeni bir çalışma sahası olan adli muhasebecilik, çok süratli bir şekilde gelişerek muhasebe sektöründe yeni bir alan oluşturmuştur. Teknolojik ilerlemeler, iktisat, politik ve sosyal yaşamın süratli ilerlemesi devamlı kendini geliştiren meslek guruplarının meydana gelmesini gerektirmiştir (Göksu, 2011: 6). Yasaya aykırı eylemlerde bulunan birey ya da bireyler bu farklılık gösteren düzene uyumlu yeni, fark edilmeyen değişik teknikler üretmektedir. Bu nedenle geleneksel denetçiler yeterli olmamakta, adli muhasebe çalışanlarına duyulan gereksinim sürekli artmaktadır.

1900’ ün ilk dönemlerinde Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’ de muhasebe mesleğinin uzman tanımlarını doğru bir biçimde ne şekilde yapabileceklerine dair yönergeler ihtiva eden öğretici yazılar yayımlayarak adli muhasebe düzeni için organize edici yasalar artmıştır (Keleş ve Keleş, 2014: 57-58).

20. yüzyılın başlarında adli muhasebecilik ABD’ de ve İngiltere’ de yayılmaya başlamıştır. Adli muhasebe mensuplarının ilk çalıştıkları kuruluşlardan biri de Amerikan İç Gelirler Servisi’ dir. ABD’ de 1927 tarihinde FBI çalışanı olan Eliot Ness Amerika İç Gelirler Servisi çalışanlarından Elmer Iwey ile Al Capone’ i yakalamak için ortak çalışmışlardır (Akal, 2014: 12).

1980 tarihinden önce Amerika Birleşik Devletleri'nde daha sonra Avrupa ve ilerleyen zamanda "karapara aklama" ile mücadele önemli bir hale gelmiştir. Karapara aklama 1920 tarihine kadar uzanmaktadır. Mafya babası Al Capone, ödemeleri yalnızca nakit ile yaptığı birçok çamaşırhane satın alarak, kanun dışı olarak kazandığı bütün gelirleri her gün çamaşırhane gelirlerine ekleyerek, defterlerine işlemiştir. Bu biçimde kanun dışı gelirlerini ekonomiye eklerken, denetim kuruluşlarından kolaylıkla gelirlerini gizlemiştir (Kasap, 2013: 124). Bu olayda elde edilen kanun dışı kazancın devletten saklanması amacı ile yapılan kasıtlı bir hile durumu söz konusudur. Elmer Iwey ile Eliot Ness' in ortak çalışması sonucu Al Capone' nin yaptığı yolsuzluk ortaya çıkarılarak adli muhasebeye daha çok önem verilmiştir. Adli muhasebeciliği, 1900' lü senelerin sonuna doğru bilişim kesimindeki seri gelişim ve değişimlere ile aynı yönde önemi çoğalarak bugüne kadar gelmiştir.

Adli muhasebe, meslek manasında gelişmesinin en büyük adımını, gerçekleşen global boyutta kurum skandalları sonrasında 2002 tarihinde SOX kanununun onaylanması ile gerçekleştirmiştir. SEC bu kanun ile kontrol araştırmalarında adli muhasebecilik tatbiklerinden faydalanması gerektiğini açıklamıştır. SEC sonrasında yayınladığı kanun ve düzenlemeler ile "adli muhasebeci" tanımını kullanıp bu kelimenin muhasebe mesleğinin içinde yerini almasını sağlamıştır (Çabuk ve Yücel, 2012: 31).

Türkiye' de adli muhasebe mensupları ile alakalı literatür incelendiğinde daha sınırlı bilgilere ulaşılmıştır. Meslek Türkiye' de henüz tam anlamı ile uygulanmaya başlanmamıştır. Türkiye' de gerçekleşen bir takım yolsuzluklar ile önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu yolsuzluklardan biri olan İmar Bankası yolsuzluğu, adli muhasebenin önemi tekrar gözler önüne serilmiştir.

Banka 1984 tarihinde Uzan Grubu tarafından satın alınmıştır. 20.06.1994' te Banka "3182 sayılı Kanununun 64 üncü maddesi kapsamına alınmıştır." Bankanın gözetim altına alınmasının sebebi ise (BDDK, 20013: 61);

- Kredilerin hepsinin Uzan Grubuna tahsis edilmesi

- Bankanın faaliyetlerinde değişme yaşanması,
- Gelir, masraf dengesinin değişmesi,
- Karlılık durumunun azalması,
- Nakit sıkışıklığıdır.

Bankada gerçekleşen olayların ihbar edilmesi sonucu araştırmalar başlatılmış ve yolsuzluklar ortaya çıkarılmıştır. Bu tarz yolsuzlukların ortaya çıkması neticesinde denetim mekanizmasının önemi anlaşılmıştır.

4.3. Adli Muhasebeci Meslek Mensubu Nitelikleri

Kurumlardaki mali skandallar, muhasebe personelinin çalışırken, hile ve başka kanunsuz işlevlerden bilgilerinin olmaması sebebi ile meydana gelmektedir. Bu durumda “adli muhasebecilik mesleği muhasebe ve hukuk “ arasında bağ oluşturan yeni yaklaşım oluşturmuştur. Başkaca adli muhasebeci, “görüşme ve yazma teknikleri, bilirkişi tanıklığı, yasal sistemin işleyişi” konuları hakkında tecrübeli, bilgi ve eğitim sahibidir. (Toraman, Abdioğlu ve İşgüden, 2009: 32).

Adli muhasebecilerin bilgili oldukları konular arasında şunlar sayılabilir; muhasebe ve denetim bilgisinin çok iyi olması, sayımlama, bilgisayar tatbiki, hukuk, ruhsal bilim, inceleme yöntemleri, suç bilimi ve kurum idareciliğidir (Pazarçeviren, 2005: 11). Bu anlamda adli muhasebecilerin taşıdığı ana nitelikler şu şekilde sayılabilir (Toraman, Abdioğlu ve İşgüden, 2009: 32-33);

- Sağlıklı bir “sorgulayıcı” olmak ve mülakat yöntemlerini bilmek,
- Evrakları incelemek ve özömlene becerisini elinde bulundurmak,

- Diğer bireylerden elde edilen verilerin faydası ile mali hareketleri belirlemek,
- Adaletle ilgili vakaları belirlemeye dayalı olarak yazılım ve donanım ile ilgili gerekli teknik bilgiyi ve tetkik becerisini elinde bulundurmak,
- Alakalı mevzuatlarla ilgili bilgi sahibi olmak,
- Şahsiyet tavırlarını gözlemlene ve yorum yapabilme becerisine sahip olmak,
- Hile senaryolarını oluşturma becerisine sahip olmak,
- Evraklarda değişim olup olmadığını, “sahte veya yanıltıcı belge” ya da evrakların asıl olup olmadığı hakkında kanıya varacak bilgiye sahip olmaktır.

Adli muhasebe tatbiklerinin gelişimleri bakımından mühim yardımlar sağlayan araştırmaların bazıları adli muhasebecilerin ne tür teknik yeteneklere ve niteliklere sahip olmaları gerektiği ile alakalıdır. Bu araştırmaların çoğunluğu adli muhasebecide olması gereken beceri ve nitelikler hakkında benzer özellikler sergilenerek, değişik nitelikler ya da değişik görüşler ile değerlendirmeler yapılmıştır. (Çabuk ve Yücel, 2012: 29).

Adli muhasebecinin en önemli unsuru bir polis gibi davranmasıdır. Bu duruma göre adli muhasebecide dikkat eden, tetkik etme ve araştırma yeteneği olmalıdır. Çünkü adli muhasebeciler rakamların görünenden çok görünmeyeni arayan ve mali tabloların rakamsal değerlerini onaylamayan bireylerdir. Genellikle adli muhasebecide olması gerekli bireysel nitelikler şu şekildedir (Pazarçeviren, 2005: 10);

- Meraklı olmak; bir adli muhasebeci mesleği ile alakalı değişimlere karşı alakalı ve meraklı olmalıdır. Üstlendiği bütün vakalarda kuşkularını muhafaza etmeli ve doğru olup olmadıklarını incelemelidir.
- Dirençli olmak; adli muhasebeci; karşı karşıya kaldığı olumsuz durumlara karşı hemen vazgeçmemeli, müdafaa ettiği hali ispatlamada ısrarcı davranmalıdır.

- Yaratıcılık; adli muhasebeci uyacağı genel prensip ve ölçüler yanı sıra olabildiğince “yaratıcı” olmalıdır.
- Sezgi; adli muhasebeci bütün olayları detaylı ve genel olarak derinlemesine araştırmalıdır. Sağlıklı bir kurum sezme yeteneğine hakim olmalı, karar verme kabiliyeti sağlam olmalı, yargılarında net ve mantığa uygun bir fikre sahip olmalıdır.
- Güvenilirlik; bir adli muhasebeci, titizlikle dinlemeli, her türlü bildirişimde sabırlı olmalı, birey bağlarını başarılı bir şekilde kurmalıdır.

4.4. Türkiye' de Adli Muhasebecilik Mesleği

Türkiye’ de çok yaygın olmayan “adli muhasebecilik mesleği”, özel olarak yapılan bütün milletlerarası düzenlemelere karşın hile ve görevi kötüye kullanmaya mani olunamaması sebebi ile hem muhasebecilerin hem de öğretim üyelerinin ilgilendiği konu olmuştur. Çabuk ve Yücel, (2012: 37) Türkiye’ deki gelişmeleri şu şekilde ifade etmiştir;

“Mesleğe yönelik olarak ülkemizde henüz herhangi bir temel eğitim programı ve yasal düzenleme bulunmamakla birlikte hile denetimi ve adli muhasebecilik üzerine pek çok bağımsız firma kurulmaya başlamıştır. Bunlardan ilki Fraud Research Corporation (FRC) Uluslararası Hile Denetimi ve Danışmanlık Hizmetleri AS olup hile ve yolsuzlukların önlenmesine kurumsal bir çözüm sunmak amacıyla 2011 yılında kurulmuştur. İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (İSMMMO) tarafından ilk defa 2009 yılında düzenlenmeye başlanan “Bağımsız Adli Muhasebe Uzmanı Programı” sonrasında sertifika alan 35 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) tarafından oluşturulan bu kuruluş, bu alanda çalışan pek çok adli muhasebe şirketinin de önünü açmıştır. Bununla birlikte yaklaşık 7 ay süren (360 saatlik) Bağımsız Adli Muhasebe Uzmanlığı Programı sonrasında pek çok SMMM’ nin unvanının başına “bağımsız adli muhasebeci”, “bağımsız adli muhasebe uzmanı” ya da “bağımsız adli müşavir” unvanlarını eklemesi ülkemizde adli muhasebecilik mesleğine duyulan ilginin artmasını sağlamıştır”.

Bunun yanında “6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)” ile “Bilirkişilik” ve “Uzman Görüşü” terimleri birbirlerinden ayrılmıştır. Kanunun “293.maddesine“ göre taraf olanlar, dava vakası olay ile alakalı, tecrübeli bireylerden bilimsel konular için fikir almaktadırlar. Bu düzenlemeyle “adli muhasebe” tatbiklerinin “dava desteği” ve “uzman tanıklık” mesleklerinin Türkiye’ de de önü açılmıştır (Çabuk ve Yücel, 2012: 73).

Keleş ve Keleş (2014: 65) ifade ettiği gibi;

“Türkiye’de de bu hususlar dikkate alınarak, uluslararası standartlara uyum amacıyla ‘avukat’, ‘serbest muhasebeci ve mali müşavirler’ ile ‘yeminli mali müşavirler’ de aklama ve terörün finansmanı kapsamında 01.04.2008 tarihinden itibaren yükümlü gruplar arasına dâhil edilmiştir”.

Türkiye’ de adli muhasebecilik mesleğinin yasal bir sınırı olmamasına karşın adli muhasebeciliğe dayalı çalışan guruplar mevcuttur. Türkiye’de en fazla hile yapılan yolsuzluk yöntemi belge sahtekârlığıdır.

4.5. Adli Muhasebecilik Mesleğinin Ortaya Çıkma Sebepleri

Adli muhasebecilik mesleğinin ortaya çıkma sebeplerinden önde geleni; kurumların, ülkenin, yasa koyucularının ve mahkeme veri tekniklerinin süratli değişikliklere uyum sağlayabilecek, ileri seviyede uygulanan parasal hata ve hileleri ispat edecek bilirkişilere olan gereksinimlerdir. Bu gereksinim hilelerin ne şekilde uygulandığını bulmak içindir. Bu anlamda, adli muhasebeci finansal deneyimine zihinsel çalışma yöntemlerini de katarak, analiz edilemeyen sorunların çözümü ve adaletin meydana gelmesine katkıda bulunmaktadır (Usul ve Topçuoğlu, 2011: 56).

Adli muhasebe mesleğinin bir meslek olarak ortaya çıkmasına ve zamanla bir uzmanlık alanı halini almasını sağlayan etkenler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Karacan, 2012: 110);

- Zaman içerisinde değişen ve gelişim gösteren teknoloji ile ticari kurumların giderek karmaşık hale gelmesi,
- Topluluklarda kişilerin ve işletmelerin geçmişe göre daha çok yargı mercilerine müracaat etmeleri,
- Topluluklarda kişi ve işletmelerle ülkeler arasındaki ilişkilerde problem çıkması,
- Kurum personellerinin gerçekleştirdikleri yolsuzlukların zamanla çoğalması ve bu tür yolsuzlukların belirlenmesi ve mani olunması da zorlukla karşılanması,
- Kurum zararlarının zaman içerisinde artması ve büyümesi,

- Hukuk alanı ile alakalı çeşitli konularda uzman bireylere ihtiyaç duyulması ve özellikle yargı mercilerinin karşı karşıya kaldıkları durumlarda daha çok uzman desteğine gereksinim duyması,

Bu etkenlerle ilişkili olarak topluluk, toplulukları meydana getiren kurumlar, kurum ve diğer kuruluşlar meydana gelen problemlerin çözülmesinde destek sağlayacak uzman bireylere gereksinim hissederek, adli muhasebecilik mesleğinin meydana gelmesini sağlamıştır.

4.5.1. Etik Dışı Davranışlar

Kurum idaresinin daha çok kazanç hırsı ve kurumdaki pozisyonunu sağlam hale getirme isteği ile türlü biçimlerde davranışlar sergilemesi etik dışı davranışlardır. Kazancın saklanması ya da çok gösterilmesi, masrafların saklanması ya da çok gösterilmesi, kurum idaresi ya da ortaklarının hedefine dayalı finansal tabloların hazırlanması ve bu tabloları dikkate alarak incelenmesi model olarak gösterilmektedir (Usul ve Topçuoğlu, 2011: 57). Önemli olan bu tutumlara mani olup olunamayacağıdır. Uygulanan etik dışı davranışlar dünden bugüne gelişme gösterdiğinden geçmiş teknikler ile mani olacak tutumların meydana gelmesi güçtür.

4.5.2. Muhasebe Öğretisinin Yetersizliği

Eğitim kurumlarında gösterilen muhasebe öğretimlerinde hedef; muhasebeye ait temel terim ve prensiplerini göstererek, çocukların bu prensipler doğrultusunda verileri meydana getirmesi, incelemesi ve çözümleyerek karar vermek için kullanılmasını temin etmektir. Muhasebe öğretiminin yalnızca bu hedef doğrultusunda yapılması, hata ve hileleri ortaya çıkarmakta, idarenin uyguladığı insanları etkileyerek bilgileri değiştirme hareketlerini belirlemenin ve finansal

tabloların çıkarlar doğrultusunda hazırlanmasına mani olmada yeterli olamamaktadır. Bu durum, muhasebenin yapısı ile alakalıdır. Muhasebe genel anlamı ile evrak kayıt etme, sınıflandırma ve çözümleme işlemleridir. Muhasebe sisteminin bu hareketleri ne şekilde yapacağına dair türlü “kurallar” bulunmaktadır. Bu kurallar, kayıtların ne şekilde uygulanacağı ve rapor edileceğinin sınırını çizerken, hata ve hileli hareketlerin ne şekilde belirleneceğini hakkında rehber olamamaktadır (Usul ve Topçuoğlu, 2011: 58).

4.5.3. Bilirkişilerin Odaklanma Noktalarındaki Farklılıklar

Finansal davalarda “bilirkişilik” görevi alan “mali müşavir” ve “bağımsız denetçiler” “3568 sayılı” kanuna göre fakültelerde “lisans eğitimini” bitirmek mecburiyetindedirler. Fakat alınan eğitimlerde izlenen biçim, adli muhasebe öğrencilerine verilen eğitimden ayırıcıdır. Dolayısı ile bu ayrımlılık eğitim bittikten sonra finansal davalarda görevli olan mali müşavir ve bağımsız denetçilerin odaklanma noktalarında farklılıklara yol açacaktır (Usul ve Topçuoğlu, 2011: 58). Örnek olarak, müşavirlerin davalarda odaklanacağı noktalar evrakların belirli ölçülere, yasaya, kullanıma uygun olarak işlenmesiyle, denetçinin davalarda odaklanacağı noktalarda işlemlerin evraklara ve muhasebe prensiplerine uygun olarak işlenip işlenmediğidir.

4.5.4. Bilirkişi Müessesinin Yetersizliği

Yasalar; çözülmesi, uzmanlık ve “özel teknik bilgiyi” gerektiren durumlarda yargı organlarının bilirkişilerden faydalanma olanağı getirmektedir. Usul ve Toğçuoğlu (2011: 59) Bilirkişiyi şu şekilde ifade etmiştir;

‘ ...gerçek veya tüzel kişiler arasından, belirlenen uzmanlık alanlarına göre, her yıl için il adli yargı adalet komisyonları tarafından düzenlenecek bir liste ile tespit edildiği gibi, inceleme konusu özel veya teknik bilgiyi gerektiren işleri meslek edinenler veya bunları yapmaya resmen yetkili olanlar (Mali müşavirler, doktorlar, ebeler, mühendisler, mimarlar v.s.) arasından da seçilebilirler’.

Hukuk düzeni içerisinde davanın devam edebilmesi ve neticelendirilmesine yarar sağlayabilecek uzman kişilerin yetenek ve bilgilerinden, bakış açılarından yararlanılmaktadır. Hukuksal konular hakkında kişilerin baroya bağlı olmasına gerek olmadan geniş bilgisi bulunan bireylerden uzman olarak faydalanmak mümkündür. Şayet, bilirkişi kurumu hedefinden uzaklaşır, vazifesini iş haline getiren bireylerin para sağlayan ya da bu pazara kazandıran bir öge durumuna gelirse, bilirkişi müessesesi etkinliği kaybeder.

4.5.5. Hukuk Fakültelerinde Verilen Mali Eğitimin Yetersizliği

Finansal suçlarda bilirkişilik müessesesinin fazlaca etkili olması, hukuk fakültelerinde verilen mali eğitimin yetersizliğinden meydana gelmektedir. Bu yetersizlik, açılan davalarda finansal suçlar ile ilgilenen yargıç ya da savcılarının bu suçlar ile alakalı bilirkişilere müracaat etmesine ve bilirkişilerden gelecek raporlara dayalı olarak davranmasını mecbur bırakmaktadır. Bu hal adaletin geç sonuçlanması veya hiç sonuçlanmaması şeklinde görülmektedir (Usul ve Topçuoğlu, 2012: 60).

4.5.6. Hata ve Hilelerin Ortaya Çıkarılmasındaki Güçlük

Bilişim teknolojilerinin finansal pazarlarda etkili şekilde uygulanması, teknik olarak anlam verilmesi güç olan finansal verilere anlam verilmesini daha da zor hale

getirmektedir. Bunun neticesi olarak da, uygulanan hilelerin anlaşılması ya da bulunması güçleşmekte hatta tesadüfi hale gelmektedir. Muhasebenin yeni bir duruma uyum sağlamasının zorluğu bu bilim dalının tutuculuğundan kaynaklanmaktadır. Muhasebe kayıt ve raporlama sisteminde, kanuni yargılara ve standartlara çok sıkı bağlıdır. Bu bağlılık, yeni durum ile karşı karşıya kalındığında muhasebeyi güç durumda bırakmaktadır. Bu hal, hata ve hilelerin çoğalmasına ve genellikle bulunmasını imkânsız hale getirmektedir (Usul ve Toğçuoğlu, 2012: 61-62).

4.6. Adli Muhasebeciliğin Mesleki Faaliyetleri

Adli muhasebeciler, iş ortamındaki aldatma maksatlı hileli kayıtlar ve görevi kötüye kullanmaların belirlenmesi ve mani olunması için araştırma yapabilir, mali boyutu olan kayıtlarda ve hukuksal davalarda adli muhasebeci şeklinde hesap denetlemesi, değerlendirme ya da adli muhasebenin bazı kısımlarına ait denetim ve değerlendirme çalışmaları başkaları tarafından yapıldığında, avukat çalışanlarına yardım amacı ile ve kazanılan verilere bağlı olarak mahkemelerde tanıklık yapabilirler. Çok taraflı olan adli muhasebe 3 ana etkinlik olarak sınıflandırılır (Keleş ve Keleş, 2014: 62);

- Hile denetçiliği ve hile araştırmacılığı,
- Dava destek danışmanlığı
- Uzman tanıklık

Adli muhasebeci, kurum içi idareci, sahipleri ile 3. bireylerden gelecek hile ile alakalı isteklerin değerlendirilmesi basamağında “hile denetçiliği” ve “hile araştırmacılığı”, yargı organlarında avukatlara yardım sağlamak maksadı ile “dava desteği”, mahkeme esnasında düşüncelerin biçimlenmesine katkı sağlamak için “uzman tanıklık” yapabilirler (Akyel, 2009: 139).

4.6.1. Adli Muhasebeciliğin Hile Denetçiliği ve ya Araştırmacı Muhasebecilik Faaliyeti

Adli muhasebecilik mesleğinin konusunu meydana getiren alanlardan biride, “gerçek ve tüzel” bireylere ait “kamu veya özel sektör” kurumlarında meydana gelen genel olarak bütünü ile kurum personellerince yapılan yasaya karşı tutumların belirlenmesine dayalı araştırmalar ile alakalı alandır. Adli müşavirlik, en çok yöntemli çalışma ve tetkikinin uygulandığı saha olduğundan bu bölüme “araştırmacı muhasebecilik” denilmektedir. Adli müşavir, genel olarak hileleri ve bunun neticesinde karşı karşıya kalınan personel suçları, taşınmaz sahtekârlığı gibi konuları araştırma ile alakadar olur (Pazarçeviren, 2005: 5).

Adli muhasebecilik işinin asıl iş konusu hile ve yolsuzlukların belirlenmesidir. Bu bakımdan devam ettirilen tahkikat içerisinde kurumların tedbir almalarını sağlamak maksadı ile uygulanan hile ve yolsuzluk çalışmaları adli muhasebe araştırmalarının önemli bir kısmını içermektedir. Genel olarak ceza ile alakalı yaptırımları icap eden hile ve yolsuzluk cürümlerine karşı adli muhasebecilerin yardımı ile mahkemelere yardımcı olacakları konular şu şekildedir (Pazarçeviren, 2005: 9);

- Kuşku hissedilen hileli hareketleri kanıtları ile beraber belirlemek,
- Var olan halin tetkik edilmesi ve yapılması gerekenler ile alakalı tekliflerin hazırlanması,
- Varlıkların geri alınması, koruma altına alınması ve iyi duruma getirilmesinde yardımcı olunması,
- Konuyla alakalı başka alanlardaki uzmanlar ile bağlantılı çalışmak,
- Adaletle ilgili soruşturma açma ya da yargıya başvurma yolu ile aktiflerin geri alınmasına katkıda bulunmak.

Çabuk ve Yücel (2012: 35) şunları ifade etmiştir;

“Adli muhasebe çalışmalarının temelini oluşturan ve büyük bir bölümünü kapsayan hile denetimi bir işletmenin tüm faaliyetlerinde oluşabilecek hile ve yolsuzlukların tespit edilmesini ve engellenmesini sağlayacak bir çevre oluşturmaktadır. Bu amaçla hile denetimi yapan adli muhasebeciler aşağıdaki varsayımlara dayanarak çalışmalarını sürdürmektedirler”.

- “Zayıf bir kontrol sisteminin bulunduğu işletmelerde hile ve yolsuzlukların oluşması kaçınılmazdır.
- Hileli işlemlerin görünen kısımları zararın küçük bir kısmını oluştururken görünmeyen kısmı çok daha büyük maddi kayıplara neden olabilmektedir.
- Yeterince uzun ve derin araştırmalar yapılırsa hile ve yolsuzluklara ait kırmızı bayraklar görülebilmektedir.
- Hangi kademedede olursa olsun herkes hile ve yolsuzluklara başvurabilmektedir.”

Hile denetimi, hukuksal sorgulama teknikleriyle standart kontrol yöntemlerini bir araya getiren bir alandır. Hile denetimi, kurum yapısından sağlanan verilerin yanında hilelerin farklı bölümlerde ne şekilde meydana geleceği ile alakalı bilgiye ve yeteneği olan bireyler tarafından yapılır (Emir, 2008: 110).

Hile denetimi; kurumlarda hilelerin belirlenmesi ve mani olunması; verim gücünün yükseltilmesi, kurum işlevlerinin iyi bir biçimde devam ettirilmesi için, hile ve görevi kötüye kullanmanın zamanında ve çok önemli zararlara sebep olmadan belirlenmesi ile alakalı araştırmalardır (Çankaya, Dinç ve Çoban, 2014: 72).

Elitaş (2012: 159) hilelerin kapsamını şu biçimde açıklamıştır;

- “İşletme çalışanları tarafından işletmelerine karşı yapılan hileler,
- Beyaz yakalılar tarafından yapılan hileler,
- İşletme tepe yönetimlerinin ilgililerini yanıltmaya yönelik olarak yaptıkları mali
- Tablo hileleri,
- Yatırımlarla ilgili yapılan hileler,
- Ticari rüşvetler ve komisyonlar,
- Banka işlemleri ile ilgili hileler,
- Elektronik fon transferi (EFT) ile ilgili hileler,
- Kredi kartı hileleri,
- Bilgisayar hileleri,
- İnternet yoluyla yapılan hileler”.

Türkiye’ de gerçekleştirilen bazı yolsuzluklar şu şekilde sıralanabilir (TEPAV, 2006: 28);

“BAHRIYE ESKİ BAKANI İHSAN BEY (ERYAVUZ): (1928) Osmaniye Milletvekili ve Bahriye eski Bakanı İhsan Bey (Eryavuz) hakkında, Yavuz Zırlısı'nın onarımında yolsuzluk yaptığı iddiasıyla, Başbakan İsmet İnönü'nün Malatya Milletvekili sıfatıyla 18 Aralık 1927'de verdiği önerge doğrultusunda, 24 Aralık 1927 tarihinde Meclis Soruşturma Komisyonu kuruldu. "Yavuz-Havuz Olayı" olarak bilinen bu olay nedeniyle Bahriye eski Bakanı İhsan Bey, 26 Ocak 1928'de dokunulmazlığı kaldırılarak Divanı Ali'ye (Yüce Divan) sevk edildi. Ertuğrul (Bilecik) Milletvekili Dr. Fikret (Onuralp) de aynı olay nedeniyle Divanı Ali'ye gönderildi. Divanı Ali'deki ilk duruşma 5 Şubat 1928 tarihinde yapıldı. Divanı Ali, 16 Nisan 1928'de davayı sonuçlandırdı ve Bahriye eski Bakanı İhsan

Bey'i (Eryavuz) "görevi kötüye kullanmak ve rüşvet alma girişiminden" 2 yıl ağır hapis ve 2 yıl memuriyetten men cezasına, Dr. Fikret'i (Onuralp) "dolandırıcılıktan" 4 ay hapis ve 100 lira ağır para cezasına çarptırdı. Bu karar, Yüce Divanın Cumhuriyet Döneminde verdiği ilk mahkûmiyet kararı oldu”.

“SOSYAL GÜVENLİK ESKİ BAKANI HİLMİ İŞGÜZAR (1981); Sosyal Güvenlik eski Bakanı Hilmi İşgüzar; bakanlığı döneminde ""kayıma, yolsuzluk, nüfuz ticareti, vazifeyi suiistimal ve menfaat temini suretiyle Bağ-Kur ve SSK'yı zarara uğrattığı" iddialarıyla Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından 2 Şubat 1981 tarihinde Yüce Divana sevk edildi. İşgüzar ve 15 arkadaşının 26 Mart 1981 tarihinde başlayan yargılanmaları 12 Nisan 1982'de sonuçlandı. İşgüzar, 9 yıl 8 ay ağır hapis ve 5 milyon 251 bin lira para cezasına çarptırıldı. Sayıları yargılama aşamasında 18'e yükselen diğer sanıklara da 3 ay ile 4 yıl arasında değişen hapis cezaları verildi”. (Yüce Divan; Esas Sayı 1981/1, Karar Sayısı 1982/2, Karar Tarihi 12.4.1982).

4.6.2. Dava Desteği

Dava desteği danışmanlığı, adli muhasebe işinin tatbiki esnasında dava başlamadan veya dava devam ederken alakalı mahkeme mercilerine veya avukata temin edilen “uzman destek” hizmetidir. Dava destek danışmanlığı daha fazla durumun iktisadi boyutu ile alakadar olur. Taraflar arasında uygulanan bir anlaşmaya uygun olmayan bir davranış sergilenmesi veya rastgele bir savsaklama, savsaklama neticesinde meydana gelen bir parasal kaybın hesap edilmesi adli muhasebecinin sağladığı dava destekleri arasında gösterilebilir (Karacan, 2012: 113).

Gereken bilgilerin açıklanması aşamasında, avukatların davalarda ihtiyaç hissedecekleri bilgilerin alakalı, yeteri kadar ve sağlıklı şekilde belirlenmesi ve takdim edilmesi parasal özellikteki bilgilerin değerlendirilmesi ve avukatların bu verileri açıklamasına yardımcı olma hedefi bulunmaktadır. Genellikle bir adli muhasebecinin tedarik edeceği dava desteği şunları içermektedir (Pazarçeviren, 2005: 4-5);

- İleri sürülen düşünceyi yalanlamak ya da destek olmak için gereken evrakları hazırlamak,
- Noksanlıkları belirleyerek, evrakları inceleyerek değerlendirmek,
- Mali pozisyonun anlaşılır hale gelmesini ve soruların beyanını basitleştirecek olan verilerin tetkik edilmesi aşamasına iştirak etmek,
- Bilirkişinin zarar istekleri raporlarını tetkik etmek ve var olan durumun noksan ya da olumlu tarafları ile alakalı raporları incelemek,
- Davaların neticelenmesine bağlı müzakere ve tartışmalara yardımda bulunmak,
- Davanın taraflarından karşı tarafın şahidini dinlemek için mahkemeye iştirak etmek ve “bir tarafın tanığının diğer tarafın avukatı tarafından sorguya çekilmesi” muamelesine yardımcı olmak.

Adli muhasebe mensupları ana temaları yukarıda belirtilen dava desteklerini sunarken aşağıdaki problemlerle karşılaşmaktadırlar. (Karacan, 2012: 114);

- Her çeşit yolsuzluk davaları,
- Ortak ya da hissedar davaları,
- Kurumların parasal zayıflıklarına bağlı davaları,
- Kurum değerlemeleri,
- Zayıflık ve zarar tahminleri,
- Sigorta anlaşmazlıkları,
- Sözleşmelerden doğan problemler,
- Patent, hak ve markalar ile alakalı oluşan problemler,
- Kurumlar ile alakalı ayrılma ya da birleşme davaları,

- İflas davaları,
- Boşanma ile alakalı finansal anlaşmazlıklar,
- Mesleki savsaklama sebebi ile meydana gelen anlaşmazlıklar,
- Uzlaştırıcılık ve sağlamlaştırma.

Adli muhasebecilerden cinayet davalarında da destek istendiği belirlenmiştir. Adli muhasebe mensupları büyük oranda yolsuzluk uygulamalarını saklamak ya da değiştirme eğilimi içeren bir uygulamanın olup olmadığını tespit etmek amacı ile muhasebe işlemlerini inceleyerek, davalara yardımcı olmaktadır.

4.6.3. Uzman Şahitlik

Uzman şahitlik, “Türk Yargı” düzeninde tatbiki olmayan bir yöntemdir. Bunun sebebi Türkiye’ de şahitliğin yalnızca olayı kendi gören bireyler için düzenlenmiş olmasıdır. Türkiye’de tatbik edilen bilirkişilerin yazılı olarak rapor vermesidir. Fakat yazılı rapor verilirken tanımların anlaşılmasız olması, pek çok teknik terim ve kavramlardan yararlanılması gibi durumların ifade edilmek istenenlerin mahkemede tam olarak anlaşılmamasına sebep olmaktadır. Bu gibi sıkıntılı durumların yaşanmaması için uzman tanıklık sözlü olarak yapılmaktadır (Gülten, 2010: 317).

Adli muhasebecilerin en mühim özellikleri dava konuları ile alakalı yaptıkları araştırmaları “uzman tanıklık” şeklinde yargı mercilerinde savunmaktır. Adli muhasebecilerin uzman tanıklıklarındaki en önemli hedefleri, ileri sürülen düşüncelerin bir uzman tanığın ifadesi ile destekleyerek daha sağlıklı ve güven duyulacak bir biçimde netliğe kavuşturmasıdır (Çabuk ve Yücel, 2012: 36). Adli muhasebeciler davaya destek olmak için kazandıkları ve bilim ile ilgili gerçeklere dayandırdıkları verileri duruşmada müdafaa etme imkânı bularak yargı mercilerine büyük oranda yön vermektedir. Adli muhasebeci; mahkemede uzman olarak, nesnel

ve sakin bir biçimde, avukat ve hâkimlerin çözemeyecekleri ve uzmanlık isteyen karışık muhasebe problemlerine bağlı fikirlerini net ve açık bir dil ile ifade eder. (Pazarçeviren, 2005: 9). Uzman şahitlik, adli muhasebecinin mahkeme sürecinde son kademesidir.

Adli müşavirlerin, ana sorumlulukları gerçeği bulmaktır. Adli muhasebeciler, tarafsız, bağımlı olmadan ve nesnel olarak, teknik konular hakkında net bir dil ile ve öğretici bir şekilde sorumluluklarını yerine getirir (Pazarçeviren, 2005: 10).

Adli muhasebeciler; dava destek ve uzman şahitlik sürecinde en fazla yarar sağladıkları alanlardır. Avukatlara yardım ederek, davayla alakalı türlü verilerin bir araya getirilmesini ve bütün mali verilerin kazanılmasını sağlar. Bir sonraki basamak ise yargı mercilerince talep edilirse, bu verilerin herkes tarafından anlaşılması için uzman şahitlik yapmaktır. Bu anlamda, adli muhasebeciler yargı mercilerin yargıya varmasında büyük önem taşımaktadır.

4.7. Adli Muhasebecilik Mesleğinin Kapsamı

Orijinal adı ile “Forensic Accounting” şeklinde ifade edilen adli muhasebecilik, iktisadi yasaya aykırı davranışların belirlenmesi ve takip edilmesinde muhasebe deneyim ve yöntemlerinden faydalanılmasını konu alan bir tatbik alanıdır. Bu tatbik sahası; muhasebe işlemlerinin gerçeği yansıtması ve takip edilmesi, tasarlama, finansal tahliller, kurumlara ve varlıklara değer verilmesi, bütçe idaresi, resmi defter ve evrakların tutulması ve arşivlenmesi gibi birçok konunun takip edilmesinde büyük bir öneme sahiptir (Usul ve Topçuoğlu, 2011: 54).

Adli müşavirliğin konusunu; adli makamlara yansıyan ya da daha yansımayan muhasebe ile alakalı büyük oranda hukuksal destek, uzman tanıklık ve görev ve yetkiyi kötüye kullanma, hile ve yolsuzluklar tetkiki meydana getirmektedir (Gülten, 2010: 313).

4.8. Adli Muhasebecilik İlkeleri

Bütün meslekler de ilke, alakalı meslek çalışanlarının minimum seviyede uymaları gereken kurallar, yöntemler olarak düşünölmektedir. Bu kurallar mesleğin itimat uyandırıcı bir ortamda uygulanması için örnek teşkil etmektedir.

Adli muhasebecilik mesleği, genel manada bir dürüstlük, güvenilir sorgulamayı içermektedir. Bu durum göz önünde tutulduğunda bu meslekte de bir takım belirleyici ölçütlerin olması gerekmektedir. Bu belirleyici ölçütler bazı ilkelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Adli muhasebecilik bir manada denetim yapmak ile aynı manadadır. Dolayısı ile adli muhasebecilik mesleğine bağlı ilkeler açıklanırken denetim ilkelerine benzer ilkelerde göz önüne alınmıştır. Adli muhasebecilik ilkeleri meydana getirilirken göz önünde bulundurulması gerekli olan bir başka konu, adli muhasebe mensuplarında bulunması gereken niteliklerin aslında bu ilkelerin belirlenmesinde görev aldığıdır.

Adli muhasebecilik mesleğine bağlı ilkeler şu şekildedir (Karacan, 2012: 117);

- Genel ilkeler,
- Bulguların elde edilmesi ile ilgili ilkeler,
- Bulguların değerlendirilmesi ile ilgili ilkelerdir.

4.8.1. Genel İlkeler

Adli muhasebecilik ile alakalı genel ilkeler, mesleğin ne şekilde uygulanacağından çok, kim tarafından uygulanacağına açıklık getirmiştir. Bu ilkeler,

bir taraftan adli muhasebe mensubunu ifade ederken, diğerk taraftan da bu mesleğın kimler tarafından yapılacağına açıklamaktadır. Bu ilkeler örnek olarak (Karacan, 2012: 118);

- Mesleki Eğitim ve Deneyim ilkesi
- Bağımsızlık ilkesi
- Mesleki dikkat ve özen ilkesi gösterilebilir.

4.8.2. Bulguların Elde Edilmesi İle İlgili İlkeler

Adli muhasebecilik mesleğinde bulguların elde edilmesi ile ilgili ilkeler, mesleğın ne şekilde yapılacağı ve yürütüleceğine açıklık getirir. Sağlıklı bir adli muhasebeci mesleğini icra ederken konu ile alakalı bütün detayları araştırmalı, bütünlük arz edebilecek detayların ayrımını yapabilmeli, bütün vakaları değerlendirerek sağladığı bulguları kâfi sayı ve özellikteki kanıtları ile desteklemelidir. Bu ilkeler örnek olarak (Karacan, 2012: 119);

- Planlama ilkesi,
- Bütünlük ilkesi,
- Kanıt toplama ilkesi gösterilebilir.

4.8.3. Bulguların Değerlendirilmesi İle İlgili İlkeler

Bulguların değerlendirilmesi ile alakalı ilkeler, adli muhasebecilik mensuplarının inanç ve bakış açılarının tam olarak sunulması ile alakalı prensip ve sistemleri kapsamaktadır. Bu ilkenin asıl amacı, adli muhasebe mesleğinin konusu içerisine giren olaylarla alakalı, kullanıcıların gereksinim hissettiği verilerin yeterli miktarda net bir şekilde belli bir düzende sunulmasını sağlamaktır. Adli muhasebeci, yaptığı çalışmaların neticesinde elde ettiği neticelerini kullanıcılarına yazılı bir rapor şeklinde hazırlar. Adli muhasebecinin hazırladığı raporlar, bilgilere ihtiyaç duyan kişilerle adli muhasebeler etrafındaki bağı meydana getirir. Böylece adli muhasebecilik çalışmalarıyla alakalı düzenlenen veriler, kamuoyunu bilgilendirme prensiplerine ortak bir dil ile açık ve net bir biçimde düzenlenmelidir. Bu ilkelere örnek olarak (Karacan, 2012: 121);

- Tam açıklama ilkesi,
- Görüş bildirme ilkesi gösterilebilir.

4.9. Adli Muhasebe Uygulamalarında Hile, Yolsuzluk ve Suiistimal Denetimi

Adli muhasebecilik mesleğinin konusunu meydana getiren son alan, özel ve kamu sektöründeki kişilere ait kurumlarda gerçekleşen, genel olarak bütünü ile kurum personeli tarafından yapılan kanuna uygun olmayan tutumların belirlenmesine dair çalışmalar ile alakalı alandır. Adli muhasebeciler en çok araştırma ve incelemenin uygulandığı alan şeklinde kabul görürken bu bölüme araştırmacı muhasebecilik ismi verilmiştir (Pazarçeviren, 2005: 5). Araştırmacı muhasebecilik, genel olarak hile uygulamaları ve bunun neticesinde karşı karşıya kalınan çalışan

hırsızlıkları, gayrimenkul ve sigorta dolandırıcılıkları, rüşvet, suç işlemeye bağlı araştırmalar gibi kanuni yaptırımı olan konuları araştırmaktadır.

Adli muhasebeciler, mesleğinin konusu içerisine giren suiistimal, hile ve yolsuzlukların ortaya çıkarılmasında büyük rolü vardır. Çünkü araştırma ve kanıt toplama yöntemleri, düzenin ya da olayların bütün bileşenlerinin detaylı olarak incelenmesi hile, yolsuzluk ya da suiistimal yapan birey ya da bireylerin kanun karşısına çıkarılmasını sağlamaktadır. Adli muhasebecilerin hile, suiistimal ve yolsuzlukları ortaya çıkarırken aşağıdaki ana ögelere dikkat etmeleri gerekmektedir (Gülten, 2010: 318-319);

- Adli muhasebeciler çalışma yöntemlerini ve standartlarını kendi belirlemelidir.
- Adli muhasebeciler hile ihtimallerinin nerede yapılabileceğini tahmin etmeli ve kurumun iç denetimde eksik taraflarını tespit etmelidir.
- Adli muhasebecilerin elinde kesin delil olmadan suçlama yapmamalıdır.
- Adli muhasebeciler, zanlı olarak belirledikleri kişiler ile yapacakları görüşmelerde kişinin psikolojisine ve ruh halini de göz önünde bulundurmalıdır.
- Adli muhasebeciler, hile, suiistimal ya da yolsuzluk denetimlerinde olayları ortaya çıkardıklarında işletmenin üst kademe yönetimlerini uyarmalı ve alması gereken önlemleri açıklamalıdır.

4.10. Adli Muhasebenin Faaliyet Alanları ve Bağımsız Denetimle İlişkisi

Son yıllarda iktisadi suçlarda gerçekleşen artış ile ilişkili olarak adli muhasebecilik mesleğine hissedilen gereksinimde artmıştır. Hilelerin çoğalması ile uzman desteğine ihtiyaçta da artış olmuştur. Adli muhasebecilerin sağladığı

uzmanlık alanları dava desteği, uzman şahitlik ve hile denetçiliği alanlarıdır. Bazı durumlarda adli muhasebecilik ile bağımsızlık denetçilerin faaliyet alanları kesişmektedir (Kasap, 2012: 125-126).

Dünyada meydana gelen bütün yolsuzluk ve global etkiler ile şişletmelerin iflas etmesi sadece denetimin yeterli olmadığını kanıtlayarak diğer disiplin dallarının ve yöntemlerini içeren adli muhasebe mesleğini öne çıkarmıştır. Bağımsız denetçiler daha fazla GKGDS' ye göre defter, evrak ve mali tabloların uygun olmasını denetler. Her hareketi tek ve detaylı bir şekilde değerlendirmek adli muhasebeciliğin sorumluluğunda bulunmamaktadır. Adli muhasebecilik aşamalarında genel olarak kolay yöntemler hayata geçirilmektedir. Fakat uygulama aşamalarında gerekli olan bütün çalışmalar tek tek detaylı değerlendirilmekte ve istatistiksel örnekler yardımı ile hesaplar arası karşılaştırmalar yapılarak bütün olaylar araştırılmaktadır (Çabuk ve Yücel, 2012: 72).

Adli muhasebe, görünen kayıtların haricindekileri ortaya çıkarmayı amaç edindiğinden hile ve yolsuzluklar yapılmadan belirlenmesinde klasik denetim işlevlerine göre daha başarılıdır.

Kesler Intertational' ın yaptığı araştırmada bu yaklaşım desteklenmiştir. Kurumların % 39'u adli muhasebe mensuplarına gereksinim duyulduğunu belirtmiştir (Owojori ve Asaolu, 2009: 183). Adli muhasebe mensupları ve bağımsız denetçiler özellikle hile ve yolsuzluklar ile alakalı problemlere çözüm bulunmasında destek hizmeti veren adli muhasebecilik mesleğine daha çok gereksinim hissedilmektedir.

4.10.1. Adli muhasebeciliğin ilişkili olduğu bilimler

Adli muhasebecilik, pek çok bilim dalından yararlanmayı gerektiren, bilimler arası bir alandır. Bu alan sayesinde yargı mercilerine aktarılan olaylara çözüm bulunmasında deneyimlerinden, iyi eğitimi olan tecrübeli bireylerin desteğinden faydalanılmaktadır. Bu bakımdan adli muhasebecilik mesleği incelendiğinde genel muhasebe, denetim, finans, ticaret, ceza ve borçlar hukuku, kriminoloji, psikoloji ve grafoloji hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir.

4.10.1.1. Genel Muhasebe ve Denetim

Muhasebe, klasik muhasebe sürecinde genel muhasebe, idare muhasebesi, maliyet muhasebesi, denetim gibi hizmetleri kapsayan değişik alanlarda hizmet vermektedir. Bu alanların her birinin farklı amaçları bulunmaktadır. Bu bakımdan incelendiğinde adli muhasebecinin muhasebe alanındaki ilişkili olduğu bölüm denetimdir.

Muhasebe denetimi, belirli bir ekonomik birim ya da döneme ait rakamsal verilerin, baştan belirlenen kıstaslara uygunluğunu belirlemeyi ve bu konu ile alakalı bir rapor yazmak hedefi ile bağımsız bir uzman birey tarafından idare edilen denetim delillerini bir araya getirme ve bir araya getirilen delilleri değerlendirme çalışması şeklinde ifade edilmiştir (Akal, 2014: 46). Muhasebe denetimi, adli muhasebe mensuplarının araştırma tecrübelerinden yararlanabilmelerine olanak sağlayan bir alandır. Nitekim ABD’ de gerçekleşen skandalların incelenmesi ve hilelerin tespitinde adli muhasebecilerin bu deneyimlerinden faydalanılmasının mecburiyeti ortaya çıkmıştır.

Denetim ve adli muhasebenin çalışma alanları büyük oranda kesişmektedir. Her iki alanda çalışan mensuplar büyük bir işletmecilik ve sanayi eğilimleri yaklaşımı, yüksek seviyede problem algılama ve zamanlama yeteneği, muhasebe

işlem ve raporlamanın yanı sıra denetim aşamaları bilgisi hile ve hataların kurum çalışmalarına olan etkenleri ile alakalı birbirlerine eş alakaları bulunmaktadır. Her iki mesleğin ortak amacı ise yasal sistemlere uyumlu mali tabloların hazırlanmasını sağlamaktır (Golseni Skalak ve Clayton, 2006: 109).

4.10.1.2. Finans

Teknoloji ve bildirişimdeki gelişim finansal suçların meydana gelişini ve şeklinde değişmelere yol açmıştır. Fakat bu durum aynı oranda finansal suçların tespitini sağlamada yeni yöntemler bulunmasına sebep olmuştur.

Son senelerde meydana gelen finansal skandallarla beraber sermaye piyasalarına olan güvende azalma olmuştur. Özellikle 2001’ de ortaya çıkan “Enron” skandalı, muhasebe denetim mesleğinin saygınlığını düşürmüştür. Bu skandallar ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’ da pek çok finansal skandal gerçekleşmiştir (Atmaca ve Terzi, 2012: 204).

Adli muhasebe, araştırma yöntemlerinin uygulanması, muhasebe ve ticari becerileri ile bütünleşmesi, mahkemelerde uzman tanıklarca kullanılması, karışık finansal sorunlara çözüm bulunması, dolandırıcılık suçlarının araştırılması, kurumlara bedel belirlenmesinde kullanılan yöntemdir (Oberhozel, 2002: 5).

Hile ve yolsuzlukların daha çok finansal açıdan gerçekleştiği durumların artması sebebi ile bu hile ve yolsuzlukların belirleyebilmeleri için adli muhasebecilerin finansal açıdan yeterli bilgi ve donanıma sahip olması gerekmektedir.

4.10.1.3. Ticaret, Ceza ve Borçlar Hukuku

Hukuk, sosyal yaşamı düzenleyen bütün kurallardır. Hukuk, kişilerin birbirleri ile ve devlet ile olan ilişkilerini ve ülkelerin ülkeler ile olan bağlarını belirleyen kurallardır.

İktisadi yaşamın ilerlemesi ile beraber kurumların kapasitesinin artması, sayılarının çoğalması, iktisadi birleşmelerin oluşması, özel ve kamu çıkarlarının korunması, muhasebe alanlarının hukuk kurallarına göre hazırlanmasını mecburi hale getirmiştir. Muhasebe alanında hukuk kurallarıyla koruma altına alınan çıkarlar çoğaldıkça bu alana müdahaleler de artmaktadır. Adli muhasebenin muhasebe ile alakalı hukuki sorunları kapsayan bir alan olması nedeni ile adli muhasebecilerin hukuki süreçler ile alakalı bilgi sahipleri olması gerekmektedir (Akal, 2014: 54). Bu anlamda adli muhasebe mensuplarının, bilgi toplama, inceleme ve raporlama gibi işlemleri gerçekleştirirken hukuk kurallarını iyi bilmesi ve kurallara uyması gerekmektedir.

4.10.1.4. Kriminoloji

Kriminoloji kelimesi “Topianard” ismindeki bir Fransız hekim tarafından kullanılarak ortaya atılmıştır. Bu isimle ilk eser 1950’ lerde yaşamış olan Garofalo tarafından yayınlanmıştır. Kriminolojinin Türkçe anlamı “Suç Bilimi” dir (MEB, 2011: 4).

Kriminoloji tanımsal olarak birçok bilim dalını içinde barındırdığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Sabatini’ ye göre kriminoloji, deneyler ile gerçekleştirilen yöntemler ile suçluların kişiliklerini araştırarak suçun kaynağını ve düzenini, toplumsal ve biyolojik etkilerini inceleyen suç olayına ait bir bilimdir.

Durkheim' e göre, sosyal yapı içerisinde bir takım bireylerin yaptıkları eylemlerin “ceza” tepkisiyle karşılaştıklarını, cezalandırma yapılan bütün eylemlerin suç olduğunu ve suçu araştıran bilimlerini kriminoloji olarak isimlendirmiştir (MEB, 2011: 4).

Ali muhasebenin kapsadığı suçlarla ilgili çalışmalar yapan kriminolog Edwin H.Sutherland “beyaz yakalılar suçu” kavramını 1949 tarihinde literatüre eklemiştir. Daha sonra Donald Cressey ‘ in çalışmalarında geleneksel hile üçgenini geliştirerek beyaz yakalı suçlarının meydana getirilmesinde en fazla gözlenen etkenlere açıklık getirerek kriminolojik teoriye temel oluşturmuştur. İlerleyen zamanda kriminologlar da suçların nedenlerine ve bu suçların diğer suçlardan ayrılmasına sebep olan taraflara ilişkin teoriler geliştirmiştir (Akal, 2014: 53). Bu teoriler üstünde araştırma yapmak, adli muhasebecilere mali evraklardaki hilelerin bulgulanmasında ve suçluların bulunmasında bilgi, tecrübe sağlayacaktır.

4.10.1.5. Psikoloji

Bireyleri suç işlemeye teşvik eden nedenler araştırılırken, kişileri suç işleyenlerin psikolojilerinin bilinmesi gereklidir. İnsanları suça iten üç sebep bulunmaktadır. Bu sebepler istekli kişilerin olması, bu bireylerin amaçlarının olması ve kişileri durduracak denetimin olmamasıdır.

İstekli kişilerin olması, davranış bilimleri ile ilgili iken, ikincisi örgütsel yapı ile alakalı, üçüncüsü ise hukuksal alan ile alakalıdır. Bu unsurlar çoğunlukla insan psikolojisi ile alakalıdır. Bireysel güdüler ve hissedilen baskı bireyleri bir biçimde bir tutuma iter, ilerleyen zamanda kişi bu tutumu mantıklı bir duruma getirir ve bu davranış zihinsel bir davranıştır. İmkanın değerlendirilmesi psikolojik bir tutumdur, kişi yapacağı fiilin sonucunu değerlendirerek kararını uygular (Ramamoorti, 2008: 523-527).

Kanunlar ile hile yapanlara engel olmak mümkündür. Fakat ahlak kuralları tek başına sorunu çözecek bir durum değildir. Hile ile mücadele eden adli muhasebecilerin bu aşamada psikolojik etkinlikleri algılamasında büyük fayda sağlar. Eğer hileli davranışların ana yapısında psikolojik etkenler anlaşılırsa baştan önlem alma imkânı bulunacaktır.

4.10.1.6. Grafoloji

Grafoloji, Türkçe kelime karşılığı yazı bilimidir. Yazı biliminin adli muhasebecilikteki önemi yazı ile ilgili sahtekârlıkların incelenebilmesidir. İmzaların; incelenebilmesi, sahte olup olmadıklarının tespit edilmesi, üstünde oynama olup olmadığının anlaşılması bilirkişi olarak yargı organları tarafından yardım istenen uzman kişilerin konularındandır. Dünyanın her tarafında çoğunlukla imzasını kabul etmeyen kişiler bulunmaktadır (Baltacıoğlu, 1954:135). Bunun tespiti için uzman kişilerden yararlanılır, adli muhasebecilerin uzmanlık alanlarından birisi de yazı bilimidir.

4.10.2. Yeni Türk Ticaret Kanununun Bağımsız Denetim Konusuna ve Adli Muhasebeye Getirdiği Yenilikler

Bağımsız denetim; bir kurumun finansal tablo ve diğer mali verilerinin baştan belirlenen standartlara uygun olup olmadığı ve gerçekliğinin teminat altına alınması için yeteri kadar kanıtların toplanması ve denetim yöntemlerinin tatbik edilerek değerlendirilmesi ve neticesinin bir rapora bağlanması durumudur (Çürük, 2012: 2).

6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu ile denetim alanında düzenlemeler 4 başlık altında değerlendirmek mümkündür (KPMG, 2012: 4);

- Denetim çeşitleri,
- Bağımsız denetime ilişkin hususlar,
- Bağımsız denetçilere ilişkin hususlar,
- Bağımsız denetim raporu ve denetçi görüşüdür.

6102 sayılı TTK yürürlüğe girmesi ile 2013 yılında işletmelerin denetiminde yeni kurallara geçilmiştir. YTTK' nın TBMM kabulü ile eski TTK bulunan "Murakıplık" kurumu ve ilgili hükümleri kaldırılarak "bağımsız denetime tabi olacak şirketlere ilişkin usul ve esasların ne olduğu ve hangi şirketlerin bu kapsamda denetleneceği belirlenmiştir". Bu kriterler üç başlık altında toplanmıştır (Teraman, 2014: 1-3);

- Tek başına ya da bağlı ortaklıklar ile ve iştirakleri ile beraber; "Aktif toplamı 150 milyon ve üstü Türk Lirası, Yıllık net satış hasılatı 200 milyon ve üstü Türk Lirası ve çalışan sayısı 500 ve üstü kriterlerinden ikisini sağlayan şirketler bağımsız denetime tabi olacaklardır"
- Kararın 4.maddesi gereğince, işletmeler bu 3 kriterden 2 ' sinin sınırlarını arka arkaya iki hesap döneminde aşarsa bir sonraki hesap döneminde bağımsız denetime tabi olacak, bu ölçütlerden minimum 2' sine ait sınırların arka arkaya iki hesap döneminde minimum %20 ya da daha çok altında kalmaları halinde, bir sonraki hesap döneminden başlayarak bağımsız denetim kapsamından çıkarlar.
- 01/01/2014' ten başlayarak bağımsız denetime tabi olacak kurumların kriterleri belirlenmiştir. Sonrasında "10/02/2014 2014/5973 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı" ile kurumların bağımsız denetime tabi olması için belirlenen sınırlar düşünülerek kapsam genişletilmiştir. Kararda "Tek başına veya bağlı ortaklıkları ve iştirakleriyle birlikte; Aktif toplamı 75 milyon ve üstü Türk Lirası, Yıllık net satış hasılatı 150 milyon ve üstü Türk Lirası ve yıllık

ortalama çalışan sayısı 250 ve üstü kriterlerinden ikisini sağlayan şirketler bağımsız denetime tabi olacaklardır.”

YTTK, anonim şirketlerde yapılan denetimleri, tüzel kişiliğin bünyesinde bulunan “denetleme kurulu” ndan alınarak “dış denetçiye” verilmiştir. Bu duruma göre; anonim şirketlerde finansal tablolar, yıllık faaliyet raporları ve bunlara bağlı bütün şirket hesaplarının bağımsız denetçi tarafından denetlenmesi esası gelmiştir (Arslan, 2011: 73).

YTTK’ nın 397. maddesi gereğinde uluslararası denetim standartlarına göre denetimin yapılmasına açıklık getirilmiştir. Kanununun 400. maddesinde denetçi olacakların kriterleri “yeleri yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir sıfatını taşıyan bağımsız denetleme kuruluşu olması” gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu durum adli muhasebecilik mensuplarının da kriterleri için örnekler teşkil etmektedir (Karacan, 2012: 125).

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Modern çağda hile, yolsuzluk ve suiistimallerin dünyayı tehdit etmesi büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Hile, yolsuzluk ve suistimler kazanç bölüşümlerini bozmakta, yolsuzlukları büyütmede, iktisadi kalkınmayı yavaşlatmakta, yapılan hileler ile yatırımları yok etmekte, devletler ve topluluklar arasında çatışmalara sebep olmaktadır. Zaman içerisinde meydana gelen finansal skandallar, kara para aklama, sahtekârlık, hile gibi haberler çoğalmaktadır. Devletler ve kurumlar bu suçlar ile daha etkili bir mücadele içine girmişlerdir. Bu mücadelede geleneksel muhasebecilerin yanı sıra birçok bilim dalının birleştiği uzmanlık alanlarına ihtiyaç doğmuştur. Adli muhasebecilik bu alanlardandır.

Araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir.

- Adli muhasebe mensupları, iyi derecede muhasebe, denetim, finans, hukuk, kriminoloji, psikoloji, grafoloji gibi konularda bilgi ve yeteneğe sahip olan uzman kişilerdir. Adli muhasebe mensuplarının yetiştirilmesi ile çeşitli hile ve yolsuzluklar önlenmektedir. Adli muhasebe mensupları dava desteği verebilir, uzman şahitlik ve bilirkişilik yapabilmektedir. Dava sonuçlarının daha adil bir şekilde sonuçlanması için uzman olarak görevlendirilebilmektedirler.
- Adli muhasebecilik mesleği henüz Türkiye’ de çok yaygın olan bir alan değildir. Gerçekleşen gelişmeler, meydana gelen hile yolsuzlukların ortaya çıkarılabilmesi için adli muhasebecilik mesleğine olan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır.

Ülkemizde henüz yeni bir kavram olan adli muhasebecilik, özellikle uygulanan bütün uluslararası uygulamalara rağmen yolsuzluklara mani

olunamaması sebebi ile muhasebe mensuplarının ve akademisyenlerin ilgi odağı olmuştur. Fakat Türkiye’ de öncelikle meslek eğitiminin tatbik edilmesi için gereken alt yapının yeterli olmaması ve meslek ile alakalı uygulamanın daha yapılmaması sebebi ile meslek tam anlamı ile tatbik edilememiştir.

Bu bakımdan Türkiye’ de adli muhasebe mesleğinin var olan durumu ve adli muhasebe mensuplarına duyulan gereksinim dikkate alındığında bu çalışmada mesleğin Türkiye’ deki uygulayıcı YMM kurumlarının yaklaşımları ve adli denetimin Türkiye’ deki ilerlemesine çözüm alternatifleri sunulmuştur. Bağımsız denetçilerin adli muhasebe mensuplarından daha az bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Türkiye’ de adli muhasebe mensuplarına duyulan gereksinime karşın meslek mensuplarının yetersizliği mesleğin geliştirilme gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Adli muhasebecilik mesleğinin Türkiye’ deki gelişmelerine getirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır;

- Konusunda uzman kişilerin yetiştirilmesi için gereken çalışmalar başlatılmalı, kurum idaresi ve muhasebe alanlarının alt yapıları için fakültelerde adli muhasebecilik ile alakalı bölümler oluşturulmalıdır. Bu bölümlerde muhasebe, denetim, hukuk, kriminoloji, psikoloji, veri toplama teknikleri, analiz etme yöntemleri, suç araştırma gibi konularla ilgili eğitim verilmelidir.
- Adli muhasebe konusunda eğitim alan uzmanların, işletmelerde, denetim kurullarında, denetim ve mali suçları önleme, kaçakçılık ile mücadele kuruluşlarında, güvenlik kuvvetleri gibi kurumlarda istihdam edilmesi yolsuzlukların önüne geçilmesi ve zamanında tespit edilmesini sağlayabilir.
- Adli muhasebe mensuplarının yasal düzenlemeler içerisinde vazifelerini gerçekleştirebilmek için, adli muhasebe ile ilgili yasaların çıkarılması ve meslek statülerinin belirlenmesi sağlanabilir. Bu düzenlemelerin yanı sıra diğer gelişmiş devletlerde olduğu gibi sertifikalı adli muhasebe kuruluşları oluşturulmalıdır.

- Adli muhasebecilik eğitiminin yalnızca seminer ya da programlar ile verilmesinin yetersiz olması sebebi ile adli muhasebe mensuplarına konu hakkında eğitim veren yükseköğrenim bölümleri açılmalıdır. Adli muhasebede eğitime temelden başlangıç yapılmazsa sorunların minimize edilmesi olanaksız görünmektedir.
- Adli muhasebe mesleğinde teori yanında pratik eğitimlerinin de verilmesi önemlidir. Böylece adli muhasebeciliğin ilk şartı stajyer sisteminin zorunlu hale getirilmesi olmalıdır. Fakat henüz adli muhasebe hizmetlerinin çok yaygın olmadığı göz önüne alındığında adli muhasebe mensuplarının, bağımsız denetim firmalarında, polis laboratuvarlarında ve hukuk bürolarında staj yapılma zorunluluğu getirilmelidir.
- Adli muhasebe mesleğinin Türkiye’ de geçerli olabilmesi için öncelikli olarak 3568 numaralı kanun ile düzenlenmesidir. Düzenlemeyle mesleğin Türkiye’ de geçerli hale gelmesi sağlanabilir.
- Mesleğin uygulanması bakımından önemli olan bir başka konu adli muhasebe mensuplarının uzman tanıklı ve dava desteği hizmetlerinin uygulayabilmeleri için Hukuk Mahkemeleri Kanunu’ nda yeni düzenlemelerin yapılmasıdır. Çünkü kanunda düzenlenmediği müddetçe adli muhasebecilik mesleği geçerli bir meslek sayılmayacaktır.
- Adli muhasebe mesleğinin resmiyete kavuşabilmesi için adli muhasebe uzmanı unvanını var olan sertifika programları neticesinde alabilmeleri yerine yalnızca TÜRMOB tarafından tahsis edilen bir belge ile kazandırılması gerekir. Fakat bu belge ile çalışacak adli muhasebe mensubunun belli özelliklere sahip olması gerekliliği mesleğe yönelik yeterlilik belgesi zorunluluğunu da beraberinde getirmelidir. Diğer denetim elemanlarının sınavlarında olduğu gibi adli muhasebe mensuplarının sınavları da Maliye Bakanlığının gözetimi altında olmalıdır.
- Adli muhasebe mensupları ile alakalı bir diğer nitelik ise tecrübe sahibi olmalarıdır. Çünkü teorik bilgisi olmayan meslek mensubunu uygulamalarda

yeterli olamayacaktır. Bu sebeple meslek mensuplarında en az 10 yıllık deneyim zorunluluğu getirilmelidir.

Çalışmada belirtildiği gibi, dünya ve Türkiye' de hile ve yolsuzluklar sürekli artış göstermekte, topluma ve kişilere maliyeti gün geçtikçe artmaktadır. Risklerin azaltılması, şeffaflığın sağlanması, kuruluşların değerlerinin üst seviyelere taşınması, kıt kaynakların en iyi biçimde dağıtılması için hile ve yolsuzlukların önlenmesi gerekmektedir. Bu sebeple, hile ve yolsuzlukları ile mücadele edebilecek adli muhasebe mensuplarının yetiştirilmesi, örgütlenmesi için kanunda düzenleme yapılması gereklidir.

KAYNAKÇA

AÖF (2013), Finansal Tablolar Analizi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2996.

Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1949, 2.Baskı, Eskişehir.

TEPAV, (2006), *Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri*, TEPAV Yolsuzlukla Mücadele Kitapları-1, Ankara.

Sevilengül, O.(2005), *Genel Muhasebe*, Gazi Yayınevi, Ankara.

Açık S., (2012), *Muhasebede Hata ve Hilelerin Vergi Hukuku Açısından İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (3).

Altıntaş N.N., (2010), *Denetimde Hata Ve Hile*, Sosyal Bilimler Dergisi, (1).

Arslan E., (2011), *Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre "Denetçinin" Nitelik,Mali Çözüm Dergisi*.

Atmaca M., (2012)., *Muhasebe Skandallarının Önlenmesinde İç Kontrol Sisteminin Etkinleştirilmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, C.XIV, S I.
Baltacıoğlu İ.H, (1954), *Grafoloji Konusu, Metodu, Prensipleri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 1.2.

Bulca H. ve Yeşil T., (2014), *Bağımsız Denetim Standartlarının Muhasebede Hile Kavramına Yaklaşımı*, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2014, 1(2), 47-58 Optimum Journal of Economics and Management Sciences, 1(2).

Çabuk A. ve Yücel E., (2012), *Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye'de*

Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi.

Çankaya F., Dinç E. ve Çoban Y., (2014), *Adli Muhasebede Uzman Tanıklık Mesleği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma*, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi – Sayı:23, Doi: <http://dx.doi.org/10.11611/JMER286>

Dinç Y. ve Cengiz S., (2014), *Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilenin Denetçi Etiği*

Açısından İncelenmesi: Enron Skandalı Örneği, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5(1).

Dilek M., (2011), *Muhasebe Hileleri*,Yaklaşım / Kasım 20011 / Sayı: 203.

Bağımsız Dış Denetim Sisteminin Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi, İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Sayı 36, Antalya.

Emir M., (2008), *Hile Denetimi*, Mali Çözüm Dergisi (86).

Gülten S., (2010), *Adli Muhasebe Kavramı ve Adli Müşavirlik Mesleği*, Ankara Barosu Dergisi, Yıl:68, Sayı:3

İşgüden B. ve Çabuk A.,(2006), *Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11, Sayı: 16..

Kasap M., (2012), *Adli Muhasebecilik Mesleği ve Aklama Suçuyla Mücadele*,

Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3,

Sayı: 1.

Karacan S., (2012), *Hukuk İle Muhasebenin Kesişme Noktası: Adli Muhasebe*,

Year: 4 Number 8, Winter. ISSN 1307-11832.

Karğın M. ve Aktaş R., (2011), *Türkiye Muhasebe Standartlarına Gore*

Raporlanmış Nakit Akış Tablosu ve Analizi, Muhasebe ve Finansman Dergisi.

Keleş D. ve Keleş Ü., (2014), *Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye'deki*

Uygulamaları, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı

11.

Kula V., Kaynar B. ve Köylü M.K.,(2008), *Hileli Finansal Raporlama*

Yaklaşımını Belirleyen Teşvikler/Baskılar ve Fırsatlar, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 25.

Küçük E. ve Uzay Ş., (2011), *Hileli Finansal Raporlamanın Oluşumu ve Doğurduğu Sorunlar*, Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Ocak-Haziran, Sayı: 32.

Pazarçeviren S.Y., (2005), *Adli Muhasebecilik Mesleği*, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2.

Şamiloğlu F., (2006)., *Etkin Bir Vergi Denetiminde Temel Finansal Tabloların Analizinin Önemi*, Mali Çözüm Dergisi.

Usul H. ve Topçuoğlu M., (2011), *Finansal Manipülasyonların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Adli Muhasebenin Önemi: Türk Hukuk Sisteminde Var Olması Gerekliği Üzerine Bir Tartışma*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.3.

Varıcı İ., (2012), *Hileli Finansal Raporlama Açısından Denetçinin Sorumluluğu: İMKB' de Faaliyet Gösteren İşletmelerin Denetim Raporlarının İncelenmesi*, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı 5.

Yıldız E. ve Başkan T.D., (2014), *Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Kullanılan Araçlar: BİST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma*, Muhasebe ve Finansman Dergisi.

Çarıkcı İ.H.,(2000), *Çalışanların İş Tatminlerini Etkileyen Kişisel Özellikler- Süpermarket Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y.2000, C.5, S.2.

Çürük T., (2012), *Yeni Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Bağımsız Denetim ve Vergisel Etkisi*, Veri paneli sunumu, Osmaniye.

Dönmez A. ve Ersoy A., (2006), *Bağımsız Denetim Firmaları Bakış Açısıyla Türkiye*

Erden S. E., (111116), *Bilgisayarlı Muhasebe Ortamında Bağımsız Denetim*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Erol M., (2008), *İşletmelerde Yaşanan Yolsuzluklara (Hata ve Hileler) Karşı Denetimden Beklentiler*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.13, S.1.

Golden T.W., Steven L.S., Clayton M.M. (2006), *A Guide To Forensic Accounting Investigation*, John Wiley & Sons, Inc. New Jersey, USA.

Kelecioğlu M.A., (2012), *İmar Bankası ve Marmara Bank'ın Batış ve Fona Devir Sebeplerinin Finansal Analiz Yoluyla İncelemesi*,

<http://www.makelecioğlu.com/sitebuilder/MAK/banka.pdf> Erişim Tarihi:

20.04.2015.

MUNZIG, P. G (2003)., *Enron and the Economics of Corporate Governance*, Munzig, Dep. Of Economics Stanford University CA 94305-6072.

Nalbat M., (2008), *V.U.K ve T.C.K Açısından Sahte ve Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Kullanımında Bilerek ya da Bilmeyerek Ayrımı*, Sakarya.

Owojori A.A.–Asaolu, T.O. (2009), *The Role of Forensic Accounting in Solving the Vexed Problem of Corporate World*, European Journal of Scientific Research,

Vol.29 No.2,

Öğüt K., (2015)., *Vergi İncelemelerinde Bilanço ve Gelir Tablosu Analizi*,

http://www.yymmogut.com/dosyalar2/haber_oku.php?haber_id=88., Erişim Tarihi:

24.04.2015.

Tamer M., (2002), *ABD İçin Enron, 11 Eylül' Den Daha Önemli*,

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Enron%20Skandalı/>, 07.02.2002.

Teraman Ö, (2014), *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu İle Bağımsız Denetimde*

Yeni Dönem, Meridyen Kurumsal Çözüm ve Bağımsız Deneti Aş.

Uyar U. ve Küçükkaplan İ., (2012), *Finansal Tablolarda Yapılan Hile ve*

Hataların Firmaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi, Pamukkale Üniversitesi İİBFİşletme Bölümü.

Akal C., (2014), *Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleğinin Ne Olduğu , Denetim Sektöründe Farkındalığı ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Üzerine Bir Değerlendirme*, T.C. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Denetim Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Akyel N., (20011), *Adli Muhasebecilik ve Türkiye'de Uygulanabilmesi İçin Altyapı Bileşenlerinin Mevcut Durumu Değerlendirilmesi ve Öneriler*, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Bayraktar A.,(2007), *Türkiye'de Muhasebe Hileleri Tarihi*, Yüksek Lisans Tezi, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cebeci Y., (2014)., *Finansal Tablolar Analizi Açısından Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) Kapsamında Düzenlenen Finansal Tablolar İle Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ndeki (MSUGT) Finansal Tabloların Karşılaştırılması*, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Çelik T., (2010), *Muhasebede Hata ve Hileler İle İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, T.C.Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe - Finansman Bilim Dalı, Niğde.
- Göksu S., (2011), *Adli Muhasebe Kapsamında Çalışan Hileleri ve Kars İlinde Adli Vakalar Analizi*, TC. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karayel M., (2006), *Türkiye’de İşletmelerde Kurumsal Yönetişim Bilincinin Ölçülmesine İlişkin Batı Akdeniz Bölgesi’nde Bir Araştırma*, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Katkat M., (2007), *Muhasebede Vergi Yönünden Denetimin Kayıt Dışı Ekonomi Üzerindeki Başarısı*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Kazıcı H., (2015)., *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Finansal Tablolar Üzerindeki Etkileri*, TC. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- Oberholzer, C. (2002), *Quality Management in Forensic Accounting*, The Gordon Institute of Business Science, University of Pretoria, The Degree of Master of Business Administration.
- Okay S., (2011), *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, T.C.Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Karaman.

Senal S., (2011), *Bağımsız Denetim Kalitesinin Arttırılmasında Kamu Gözetim Kurulu'nun Rolü: Bağımsız Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, T.C.Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Isparta.

Tanç A., (2004), *Muhasebede Yapılan Yolsuzluklar ve Hileli Finansal Raporlama: Vak'a Analizleri*, TC. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Yener A., (2009)., *Finansal Tablolar Yoluyla Vergi Denetimi*, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Aysan M., (2002)., *'Enron' Olayı*,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=30441>

<http://www.acfe.com/rtn-conclusions-2014.aspx>. Erişim Tarihi: 22.04.2014.

V.U.K.,<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>.

Erişim Tarihi:12.01.2015.

<http://www.bursa-smmmo.org.tr/yazarlar/makaleler/150IAT.pdf>., Erişim Tarihi:10.01.2015.

https://www.alomaliye.com/halil_soyler_isletmelerde_yap_hileler_3.htm., Erişim Tarihi: 10.01.2015.

<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/DenetcininNotDefteri/UMS%2018%20Hasilat%20Uygulama%20Ornegi.pdf>., Erişim Tarihi: 12.01.2015.

http://www.alomaliye.com/vergi_sucunun_unsurlari.htm., Erişim Tarihi:
10.01.2015.

<http://www.ismailgurocak.av.tr/makale/sahte%20fatura%20kullanma.pdf>., Erişim
Tarihi: 10.01.2015.

http://www.alomaliye.com/vergi_sucunun_unsurlari.htm, Erişim Tarihi:
10.01.2015.

https://www.alomaliye.com/halil_soyler_isletmelerde_yap_hileler_3.htm., Erişim
Tarihi: 10.01.2015.

http://www.bjmer.net/Makaleler/832110115811_63-71aksu%20u%C4%11Fur%20%C3%A7ukac%C4%B1.pdf. Erişim Tarihi:
10.01.2015.

Akbalık M.,(2013), *Eğitim Alanı: Finansal Yönetim Ders Notları*,Marmara Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi

BDK 240, (2013), *Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız*

Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları. MEB, (2007), *Muhasebe ve Finansman*

Bilanço, MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi

Projesi), Ankara.

MEB, (2011), *Kriminoloji*, Adalet, Ankara.

KPMG, (2012), *I. Yeni Türk Ticaret Kanunu (Yeni TTK) ile Denetim Alanında*

Getirilen Değişiklikler ve Şirketlerin Sorumlulukları, KPMG Cutting Though

Complexity.

Ramamoorti, S. (2008). *The Psychology and Sociology of Fraud. Integrating The*

Behavioral Sciences Component Into Fraud and Forensic Accounting Curricula,

Issues In Accounting Education, Vol. 23, No. 4.

Sarioğlu K., (2002)., *Enron Olayı (Vak'a)*, Yönetim, Yıl 13, Sayı 41.

Sarioğlu K., (2009)., *TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu*, Seçilmiş Türkiye

Finansal Raporlama Standartları, İSMMMMO Yayın No: 99.

Süer, A.Z. (2003), *Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Enron Skandalı ve Sonrası Gelişmeler*, Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildirileri 6, Uluslararası Muhasebe Sempozyumu, 16-19 Nisan.

TMS 18.,*Hasılat*, Yürürlük Tarihi: 31.12.2005.

TMS, (1992), *Mali Tablolar İlkeleri*, 1 Seri No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (26.12.1992).

http://www.verginet.net/dtt/1/TMS8MuhasebePolitikalariMuhasebeTahminlerindeDe gisikliklerve_6607.aspx., TMS (2005). Erişim Tarihi: 10,01,2015.

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2008 yılında Trakya Üniversitesi İşletme Bölümünden mezun oldu. 2010 yılından beri Pazarlama Bölümünde görev yapmaktadır.